

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ МОЛОДІ ТА СПОРТУ
УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА
НАУКОВО ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ЦЕНТР «СЛОВ'ЯНСЬКИЙ СВІТ»

ІХ МІЖНАРОДНА КОНФЕРЕНЦІЯ
**« Сучасні міждисциплінарні дослідження: історія, сьогодення,
майбутнє».**

**ІХ международная конференция «Современные
междисциплинарные исследования: история, настоящее,
будущее»**

IX International Conference "Modern Interdisciplinary Studies: History,
Present and Future"

Збірник наукових праць
31 грудня 2014 року

Технічні науки
Філософські науки
Історичні науки
Політичні науки
Економічні науки
Юридичні науки

Київ 2014

УДК 930.1(063)

ISBN 978-617-646-292-7

ББК 63.3

С 89: **Сучасні міждисциплінарні дослідження: історія, сьогодення, майбутнє: результати дев'ятої міжнародної конференції: збірник наукових праць (31 грудня 2014р) / відп. ред. Приходько М.М., Тонких С.В. – Київ: Видавництво «Аграр Медіа Груп», 2014. - 74с.**

Зміст збірника наукових праць містить результати міждисциплінарних досліджень науковців з різних країн в тезах яких висвітлена теорія, методологія, практика та інші види наукових досліджень в різних сферах наук. Статті публікуються в авторській редакції.

Содержание сборника научных трудов содержит результаты междисциплинарных исследований ученых из разных стран в тезисах которых освещена теория, методология, практика и другие виды научных исследований в разных областях наук. Статьи публикуются в авторской редакции.

Редакційна колегія:

Сушко О.О. – доктор історичних наук, професор, Інститут історичної освіти , Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова, м. Київ, Україна;
Журба М.А. – доктор історичних наук, професор , Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, м. Київ;

Падалка С.С. – доктор історичних наук, професор, НПУ ім. Драгоманова, м. Київ;
Виговський М.Ю. – доктор історичних наук, професор, Інститут історичної освіти, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, м. Київ;

Мгалоблішвілі Н. - докторант, асоційований професор Тбіліської Державної Академії Мистецтв, Член Спілки художників Грузії, м. Тбілісі, Грузія;

Джикія М.Д. - доктор медицини, Державний університет ак. Церетелі, м.Кутаїсі, Грузія;

Іншин М.І. - доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, Київ;

Хасанов С.Р. - доктор філологічних наук , професор, Ташкент, Узбекистан

Кар'єв Д. В - доктор історичних наук, професор, Гродненський Гуманітарний Університет Янки Купали, м. Гродно, Білорусь

Ільчев І. - доктор історич наук, професор, ректор, Софійський Університет св. Клімента Охридського м. Софія, Болгарія

Доля В. С. - доктор фармацевтичних наук, професор кафедри фармакогнозії, фармакології та ботаніки Запорізького державного медичного університету

Клочник А. В. - доктор економічних наук, професор Миколаївського національного аграрного університету, вчений секретар вченої ради

Сердюк Л. З. - доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Відкритого міжнародного університету розвитку людини "Україна".

Черніговець Н.М. - к-т.істор.наук НПУ ім. Драгоманова м. Київ

Відповідальні редактори: Приходько М.М., Тонких С.В.

Організатори: НДЦ «Слов'янський Світ», **Наук. журнал «Вісник Аграрної історії»** 03037, м. Київ, вул. Освіти, 6, кім. 24, (044) 520-12-05

E-mail: kafedra_slovan2@ukr.net Сайт: www.vai.in.ua

©НДЦ Слов'янський Світ

Азарасва В. В.
магістрант кафедри фінансів та економічної безпеки
Донецького національного технічного університету

Антоненко В. М.
доцент, кандидат економічних наук
Донецького національного технічного університету

Фінансова безпека комерційного банку як актуальне питання його функціонування в умовах економічного сьогодення

Сьогодні банківська система переживає значні зміни, зумовлені глобалізацією фінансових ринків, розвитком інформаційних технологій, розширенням асортименту банківських послуг, впровадженням інноваційних технологій в управління банками, консолідацією капіталу та ін. В таких умовах істотно збільшується можливість виникнення непрогнозованих негативних змін зовнішнього середовища банку, у тому числі проведення агресивної політики конкурентами, лобювання інтересів конкретних суб'єктів бізнесу, непартнерські дії позичальників, протиправні або непрофесійні дії персоналу. Саме тому на порядку денному стоїть проблема забезпечення фінансової безпеки в процесі діяльності банку.

В Україні і за кордоном проблемою фінансової безпеки банків займалися А.І. Барановський, О.В. Васюренко, Б. Едрадс, Н.Н. Єрмошенко, Г. Г. Кірейцев, О.А. Кириченко, Н.І. Костіна, О. С. Любунь, В.І. Міщенко, А.Н. Мороз, Ж. Рівуар, П.С. Роуз, Д. Синкимол та інші. Але, попри існування значної кількості напрацювань, до цього часу спостерігається брак комплексних досліджень проблеми фінансової безпеки банків.

Сучасні мінливі (а інколи непередбачувані й доволі ризиковані) економічні умови функціонування комерційних банків мають значний негативний вплив на діяльність фінансово-кредитних установ, збуджуючи серйозні кризові чинники. Зокрема, вплив останньої світової кризи все сильніше позначається на банківській системі України: все частіше виникають проблеми з їхньою ліквідністю; зростає вартість банківських ресурсів; а через

брак цих ресурсів та неможливості їх залучення на зовнішніх ринках згортаються перспективні проекти та в цілому погіршується стан банківської системи.

У цих умовах значно актуалізуються проблеми фінансової захищеності господарюючих суб'єктів та національної безпеки в цілому, що, безумовно, вимагає перегляду існуючих та розробки принципово нових підходів до забезпечення безпеки держави.

Як відомо з теорії безпекознавства, національна безпека – це здатність держави ефективно протистояти впливу наявних або потенційних загроз його існуванню і незалежного розвитку [1, с. 13].

Важливе значення в функціонуванні національної економіки відіграє банківський сектор. В свою чергу, безпека банків є частиною фінансової безпеки країни.

Необхідно відзначити той факт, що банківська система є найважливішою складовою фінансово-кредитної сфери держави. Саме стан банківського сектора і визначає рівень фінансово-кредитної безпеки, а, відповідно, – багато в чому і рівень фінансової безпеки держави. Це пояснюється тим, що комерційні банки – це соціально-економічна галузь, яка найбільш гнучко реагує на будь-які зміни, як в економічному, так і в політичному житті суспільства. Якщо розглядати банк з позиції задоволення суспільних потреб, то банк існує там, де є потреба в його послугах. Як правило, наявність подібної потреби є свідченням зростаючої економіки.

Г. Г. Кірейцев зазначає, що проблеми банківської сфери є одночасно і проблемами фінансової безпеки держави. Він також підкреслює, що саме стабільність і надійність банківської системи, удосконалення банківського менеджменту та зміцнення його стратегічної складової можуть забезпечити фінансову безпеку держави [1, с.156].

Згідно Концепції безпеки комерційного банку, під безпекою комерційного банку розуміється стан захищеності інтересів власників, керівництва і клієнтів банку, матеріальних цінностей та інформаційних ресурсів від внутрішніх і зовнішніх загроз. За оцінкою О. С. Любунь [2, с. 41], безпека – стан захищеності банку від внутрішніх і зовнішніх загроз.

Як вважає Н. І. Костіна [3, с. 91], безпека банку – це система заходів, які забезпечують захищеність інтересів власників,

клієнтів, працівників і керівництва банку від зовнішніх і внутрішніх загроз. Рівень захищеності характеризується здатністю банку протистояти спробам, як прямого несанкціонованого проникнення до приміщень банку зі злочинною метою, так і спробам завдати шкоди банку з боку конкурентів і кримінальних структур шляхом втручання в банківську діяльність, набуття впливу на банк із метою здійснення фінансових афер і махінацій, відмивання «брудних грошей», незаконних переказів їх за кордон тощо.

В. І. Міщенко [4, с. 437] трактує безпеку банківської діяльності як: стан стійкої життєдіяльності, за якого забезпечується реалізація мети банку та основних його інтересів, захист від внутрішніх і зовнішніх дестабілізуючих факторів незалежно від умов функціонування; властивість своєчасно й адекватно реагувати на всі негативні прояви внутрішнього і зовнішнього середовища банку; здатність протистояти різним посяганням на власність, діяльність і імідж банку, створювати ефективний захист від внутрішніх і зовнішніх загроз. Як критерій ефективності безпеки банківської діяльності розглядається стабільність фінансового й економічного розвитку банку.

Проблема виміру банківської безпеки набуває великої значущості і актуальності. Від адекватної оцінки рівня банківської безпеки багато в чому залежить повнота, своєчасність і результативність управлінських заходів із ліквідації, попередження і запобігання наявним і потенційним загрозам банківській системі. Ідентифікація загроз безпеці можуть допомогти керівництву банків знайти аргументи для розроблення заходів щодо зміцнення фінансової безпеки.

На жаль, проблемі забезпечення фінансової безпеки банківських установ присвячена невелика кількість досліджень. Цим зокрема пояснюється відсутність єдиного загальноприйнятого підходу до визначення даного поняття. Також потрібно відзначити, що досить велика кількість авторів взагалі ігнорують питання фінансової безпеки і, як правило, розглядають або економічну безпеку банку, або безпеку взагалі.

Найбільш вдало визначення поняття «фінансова безпека» дає відомий дослідник проблем економічної безпеки О. А. Кириченко. На його думку, фінансова безпека банку – це [5, с. 212]:

– сукупність умов, при яких потенційно небезпечні для

фінансового стану банківської установи дії або обставини відвернені або зведені до такого рівня, при якому вони не можуть завдати шкоди встановленим порядком функціонування банку, збереження та відтворення його майна, інфраструктури, а також перешкодити досягненню банком статутних цілей;

– стан захищеності фінансових інтересів комерційного банку, його фінансової стійкості, а також середовища, в якому він функціонує.

Дане визначення, як нам здається, краще відображає саме сутність фінансової безпеки банку. Разом з тим, хотілося б відзначити ряд дискусійних моментів в цьому варіанті визначення:

- по-перше, О.А. Кириченко пише, що фінансова безпека – це умови, за яких потенційні загрози можна запобігти. Мабуть, більш вірно було б говорити, що мова йде не тільки і не стільки про запобігання загроз, а про те, щоб підтримувати такий стан банку, при якому він здатний протистояти і вже існуючим загрозам;

- по-друге, автор вказує, що фінансова безпека – це стан захищеності середовища, в якому функціонує банк. Доречно було б уточнити, про яке саме середовище йдеться (внутрішнє, зовнішнє) і від чого саме має бути захищений банк.

З цього можна зробити висновок про те, що фінансова безпека є невід'ємною і важливою складовою безпеки банківської установи, а успішно працюючий банк генерує достатній обсяг коштів для того, щоб бути застрахованим від зовнішніх і внутрішніх загроз.

Ключовими характеристиками фінансової безпеки банків є те, що достатній рівень захищеності його діяльності забезпечує рівноважний і стійкий фінансово-економічний стан банку, сприяє ефективній діяльності банку, дозволяє на ранніх стадіях визначити проблемні місця в діяльності банку, нейтралізує кризи і попереджає банкрутство. Недостатня увага щодо безпеки банків може призвести до катастрофічних проблем у діяльності фінансових установ.

Показниками, які характеризують фінансову безпеку підприємства, є прибутковість, фінансові стійкість, ділова активність та ліквідність. Крім того, серед показників фінансової безпеки можливо також застосовувати: темпи зростання прибутковості та посилення фінансової стабільності; рівень ділової активності; рівень матеріального і соціального забезпечення

працівників банку; розмір боргових зобов'язань банку; структура дебіторської заборгованості банку; обсяги використання тіньового капіталу.

Загалом проблема кількісного вимірювання фінансової безпеки комерційних банків є досить новою і не достатньо розвинутою, тому фінансовій науці необхідно приділяти первинну увагу цьому напрямку досліджень. Таких досліджень та їх спрямованих результатів вимагає розвиток банківської сфери в Україні та необхідність забезпечення національної безпеки української держави.

Список літератури

1. Кірейцев Г.Г. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / Г.Г. Кірейцев – 2-е вид., переробл. та доповн. – К. : ЦУЛ, 2012. – 495 с.
2. Любунь О. С. Фінансовий менеджмент у банку : навч. посіб. / О.С. Любунь, В.І. Грушко – К. : Слово, 2013. – 295 с.
3. Костіна Н.І., Антонов В.М., Ганах Н.І. – Ірпінь: Нац. акад. ДПС України, 2010. – 360 с.
4. Банківські операції: Підручник/ За ред. В.І. Міщенко, Н.Г. Слав'янської. – К.: Знання, 2010. – 727с.
5. Кириченко О.А. Банківський менеджмент. Навчальний посібник / О.А. Кириченко, І.В. Гіленко, С. Роголь, С.В. Сиротян, О. Немой. – К.: Знання-Прес, 2013. – 438 с

Гриценко В. Г.

*Професор кафедри правознавства
факультету історії та права, кандидат юридичних наук,
доцент Кіровоградського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка,
заслужений юрист України*

Юридичні науки

До питання оптимізації управлінської та штатної роботи правоохоронних органів

Розвиток правоохоронної діяльності в Україні зумовлений динамічними і статичними процесами, які відбуваються як зовнішньо поряд з іншими органами державної влади, так і всередині окремих правоохоронних органів. Цілісна і скоординована взаємодія правоохоронних органів не може існувати без належного рівня забезпечення управлінської та штатної роботи в таких органах, а відповідно повинна мати комплексне та досконале правове забезпечення з метою досягнення основної мети правоохоронної діяльності в цілому – охорони та захисту прав та свобод людини і громадянина, інтересів суспільства та держави.

Актуальність нашого дослідження зумовлена необхідністю внутрішнього та зовнішнього переформатування організації діяльності правоохоронних органів, ініціювання їх структурних змін та правової регламентації управлінської та штатної роботи. При цьому варто зазначити, що владний характер такої роботи обумовлює підвищений науковий інтерес до її вдосконалення в Україні з врахуванням і зарубіжного досвіду правового регулювання в цій частині.

Вважаємо за доцільне у нашій системі напрямів модернізації управлінської роботи правоохоронних органів передбачити напрям наближення адміністративних судів до людини із оптимізацією їх інституційної побудови.

У Концепції адаптації державної служби в Україні до стандартів Європейського Союзу визначається, що діюча система державної служби, в тому числі і правоохоронних органів, має певні проблеми, які потребують подальшого вирішення, в тому числі шляхом адаптації цього інституту до стандартів ЄС, перш за

все це стосується: суміщення політичних та адміністративних повноважень у межах однієї посади; проходження державної служби в державних органах, діяльність яких регламентується спеціальним законодавством (сюди ж входять і правоохоронні органи у зв'язку із специфікою їх діяльності); функції державних службовців щодо їх участі у розробленні та забезпеченні реалізації державної політики; підвищення системи ефективності управління державною службою [1].

В.М. Сороко звертає увагу на те, що в європейських розвинутих державах найбільш розповсюджений для оцінки управлінської діяльності є метод комплексної ефективності такої діяльності – метод управління за цілями. Цей метод заснований на оцінці досягнення службовцем цілей, окреслених на конкретний термін, передбачає системне обговорення досягнутої мети і вимагає чіткого кількісного визначення цілей і термінів їх досягнення [2, с. 25]. З цього випливає ще один напрям модернізації управлінської роботи правоохоронних органів – розробка методів оцінки діяльності і визначення правових наслідків для представника правоохоронного органу результативності такої діяльності. Такий метод оцінки повинен бути комплексним і передбачати як підготовку до встановлення професійної відповідності кандидата на посаду в правоохоронному органі, так і оцінка його внутрішніх якостей. Але про це детальніше зазначимо пізніше.

Ще одним напрямом модернізації управління роботою правоохоронних органів має стати забезпечення взаємообумовленої їх координації. Правове регулювання координаційної діяльності правоохоронних органів в Україні як різновиду управлінської діяльності є досить обмеженим. Це лише окремі згадки у Законі України «Про засади запобігання та протидії корупції» [3], Законі України «Про прокуратуру» [4] та ін. Тому, з огляду на викладене необхідним є розробка окремого нормативно-правового акту, який спрямований на координацію діяльності правоохоронних органів з метою усунення наступних недоліків їх взаємодії: 1) дублювання повноважень, а відповідно і недотримання принципу неможливості подвійної відповідальності особи за одне і те ж правопорушення; 2) забезпечення швидкості та своєчасності розгляду справи і охорони прав та свобод людини і громадянина; 3) недостатнє розмежування компетенції у сферах спільного доступу правоохоронних органів до обмеження прав та інтересів суб'єктів з метою забезпечення

національної безпеки; 4) спрощення порядку взаємодії правоохоронних органів між собою за системою електронно-автоматизованої взаємодії – впровадження мережевих методів обміну інформацією.

Особливим напрямом модернізації штатної роботи правоохоронних органів, на наш погляд, має бути правове забезпечення навчання працівників державних органів згідно з європейськими стандартами. Як вважає С.В. Карпенко, основними підняпями з цього питання на сучасному етапі мають стати: забезпечення випереджаючого характеру навчання з урахуванням перспектив розвитку держави, вдосконалення завдань і функцій її органів; запровадження цільової спрямованості навчання на основі дотримання європейських освітніх стандартів, досягнення інтенсифікації та оптимізації навчального процесу; удосконалення підвищення кваліфікації кадрового резерву та новопризначених правоохоронців; оптимізація мережі навчальних закладів та ін. [5, с. 234].

Наступним напрямом є правове забезпечення цілеспрямованого формування кадрового корпусу правоохоронних органів, політичних, економічних, екологічних, правових та інших факторів. Ми вважаємо, що удосконалення процедури прийняття на державну службу в правоохоронні органи передбачає запровадження єдиного порядку проведення конкурсу і стажування зі складанням іспиту, відмову від практики призначення на посади поза проведенням конкурсу.

Наступним напрямом модернізації має стати запровадження в межах штатної роботи правоохоронних органів європейських інструментів інституційної розбудови – Twinning, TAIEХ, SIGMA, про деякі з яких ми вже частково згадували.

Програма Twinning була запроваджена Європейською Комісією і сприяє розбудові професійної мережі працівників в тому числі і правоохоронних органів влади країн-членів ЄС і тих, де вже виконувалася ця програма [6, с. 152-153]. Програма TAIEХ (Technical Assistance Information Exchange) – це інструмент зовнішньої допомоги, що надається Європейською комісією для обміну інформацією з метою розбудови інституціональної спроможності, необхідної для адаптації національного законодавства до законодавства ЄС (acquis communautaire) [6, с. 154]. Програма SIGMA, про яку раніше ми вже зазначали, є програмою

підтримки вдосконалення систем державного управління і менеджменту в країнах Центральної і Східної Європи. Вона є спільною ініціативою Центру співробітництва з країнами перехідної економіки ОЕСР (Організації економічного співробітництва та розвитку) [7, с. 34]. Активне використання наданих можливостей дозволить Україні отримати консультативну допомогу провідних європейських експертів у вирішенні проблеми адаптації до стандартів ЄС штатної та управлінської роботи у сфері правоохоронної системи і адміністративної юстиції зокрема, контролю, внутрішнього і зовнішнього аудиту, державної служби, координації політики і регулятивного управління. Запровадження наведених програм має сприяти якнайшвидшій модернізації штатної роботи правоохоронних органів до стандартів Європейського Союзу, її розвитку відповідно до цінностей демократичного суспільства, забезпечення виконання конституційних завдань функцій на кожному етапі соціально-економічного розвитку.

Таким чином, можна констатувати про наявність наступних напрямів модернізації штатної роботи правоохоронних органів: 1) правове забезпечення навчання працівників державних органів згідно з європейськими стандартами; 2) професійна підготовка працівників правоохоронних органів після навчання, в правоохоронних органах; 3) формування сучасної державної кадрової політики у правоохоронній системі; 4) правове забезпечення цілеспрямованого формування кадрового корпусу правоохоронних органів; 5) підвищення вимог до професійної етики працівників правоохоронних органів; 6) запровадження в межах штатної роботи правоохоронних органів європейських інструментів інституційної розбудови – Twinning, TAIEX, SIGMA.

Таким чином, на підставі вище викладеного можемо констатувати, що діяльність по вдосконаленню правових та організаційних аспектів управлінської та штатної роботи в правоохоронних органах ґрунтується на персональній відповідальності кожного працівника за прийняте ним управлінське рішення. Усі напрями модернізації управлінської та штатної роботи правоохоронних органів залежать від практичного втілення принципів правоохоронної системи згідно з європейськими вимогами і стандартами в національному законодавстві. Якість здійснення правоохоронної функції, впровадження політики якості

добору працівників правоохоронних органів на займані посади обумовлює чітку зміну акцентів у сфері державного управління, наближення його до конкретної людини.

Список використаних джерел:

1. Про Концепцію адаптації інституту державної служби в Україні до стандартів Європейського Союзу: Указ Президента України від 05.03.2004 № 278/2004 // Офіційний вісник України від 26.03.2004 р. – № 10. – стор. 31. – стаття 578. – код акту 28042/2004.
2. Сороко В.М. Результативність та ефективність державного управління і місцевого самоврядування: навч. посіб. / В. М. Сороко; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. - К. : НАДУ, 2012. - 259 с.
3. Про засади запобігання і протидії корупції: Закон від 07.04.2011 № 3206-VI // Відомості Верховної Ради України від 07.10.2011 р. – № 40. – стор. 1750. – стаття 404.
4. Про прокуратуру: Закон від 14.10.2014 № 1697-VII // Урядовий кур'єр від 14.11.2014. — № 212.
5. Карпенко С.В. Створення та реформування системи управління державною службою України на рубежі ХХ-ХХІст.: Монографія / Сергій Володимирович Карпенко. – К.: Інститут історії України НАН України, 2011. – 304 с.
6. Кравченко О.О. Управління державною службою в Україні: на шляху до вдосконалення: Монографія / О.О. Кравченко; за заг.ред. док-ра юрид.наук проф. Н.П. Матюхіної. – Сімферополь: Кримський письменник, 2010. – 212 с.
7. Державна служба в Україні: актуальні проблеми та шляхи модернізації: наук.розробка / авт. кол.: Р.А. Науменко, Л.М. Гогіна, В.Д. Бакуменко та ін.. – К. : НАДУ, 2010. – 44 с.

Дембіцька С.В.
*к.пед.н., доцент кафедри БЖД Вінницького національного
технічного університету;*

Логоша В.Г., Цимбалюк В.А.
*студенти групи ЕКО-14м Вінницького національного
технічного університету*
Технічні науки

ВДОСКОНАЛЕННЯ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ЯК СПОСІБ МІНІМІЗАЦІЇ ВПЛИВУ НА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ

На сучасному етапі розвитку економіки актуальним є перехід від традиційної економічної оцінки природокористування до економіко-екологічних аналізу і оцінки господарської діяльності, застосування відповідних інструментів організаційно-економічного механізму в галузях виробництва. Вибір харчової промисловості як об'єкту дослідження зумовлений тим, що підприємства цієї галузі, перероблюючи велику кількість сільськогосподарської сировини, відносяться до найбільш природоємких галузей народногосподарського комплексу. В окремих галузях харчової промисловості виникає безліч проблем з утилізацією відходів. Екологізація харчової промисловості актуальна також тим, що її підприємства виготовляють продукти харчування, а від їх екологічної чистоти залежить здоров'я населення.

Для харчової промисловості велике значення має екологізація технологій. Це передбачає систему заходів щодо запобігання негативному впливу виробничих процесів на природне середовище. Екологізації технологій досягають завдяки впровадженню маловідходних технологій чи технологічних зв'язків, що забезпечують мінімум шкідливих викидів [1].

Проблема екологізації виробництва стосується всього комплексу економічних, соціальних проблем функціонування господарського механізму і характеру використання виробничого потенціалу галузі, територіальної раціональності та екологічної безпеки розміщення продуктивних сил, створення умов для забезпечення соціально-екологічної стабільності території.

Екологізації виробництва досягають завдяки раціональному переробленню сировини і впровадженню безвідходних і маловідходних технологій, які характеризуються мінімумом розсіюваних та неутилізовуваних відходів, що не забруднюють навколишнє природне середовище. З цією метою впроваджують технології комплексного перероблення сировини, оптимізують технологічні параметри технологій та здійснюють їх автоматизацію, розробляють ефективні системи очищення газодимових викидів в атмосферне повітря, стічних вод з використанням останніх у циклах замкненого водообороту, утилізують відходи виробництва, розробляють систему заходів щодо збереження паливно-енергетичних та інших природних ресурсів. Усе це в кінцевому підсумку сприяє виготовленню високоякісної екологічно безпечної харчової продукції за мінімальних витрат природних ресурсів та збереженню стійкої динамічної рівноваги в природному середовищі біосфери Землі.

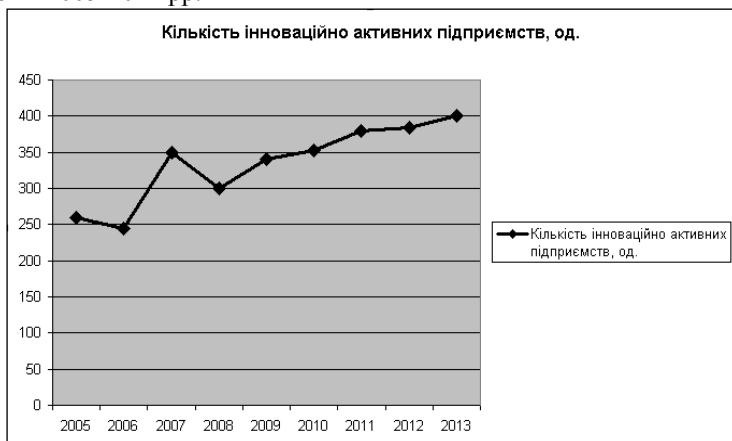
До основних напрямів ресурсозбереження належать:

- застосування безвідходних і маловідходних технологій з одночасною комплексною переробкою сировини;
- розробка нових ефективних технологічних процесів, у тому числі мікробіологічних;
- оптимізація технологічних процесів з одночасною автоматизацією;
- рекуперація та утилізація відходів виробництва;
- застосування замкнених водообігових циклів;
- раціональне використання енергоресурсів та енергозбереження;
- комплексна переробка газодимових викидів та стічних вод з використанням продуктів газо- і водоочищення;
- організація територіально-виробничих комплексів [2].

Збереження стабільного позитивного приросту продукції у харчовій промисловості потребує постійного техніко-технологічного оновлення підприємств, тому що недостатній рівень розвитку технологічної бази, притаманний багатьом структурним підрозділам цього виду діяльності, становить проблему, яка вимагає активізації інноваційної діяльності, задіяння важелів, які сприяють підвищенню ефективності виробництва. Найважливішою складовою даної проблеми є фінансування інноваційної діяльності наукових установ і підприємств для

реалізації проектів, спрямованих на кардинальну модернізацію основних засобів і продукції, розширення асортименту продуктів харчування та поліпшення їх якості [3]. За останні два роки помітно збільшилась кількість підприємств, які реалізовували інновації та впроваджували їх у практику, – від 522 до 550 одиниць. Напрями використання коштів зумовили й можливості впровадження інновацій у підприємствах харчової промисловості України, зрушення в їх структурі: збільшилась кількість і питома вага підприємств, що здійснювали механізацію та автоматизацію виробництва й скоротилась кількість підприємств, які освоювали нові технологічні процеси та освоювали виробництво нових видів продукції. На графіку 1 показано зміну кількості інноваційно активних підприємств в період з 2005 до 2011 рр.

Графік 1. Зміна кількості інноваційно активних підприємств впродовж 2005-2011 рр.

Започаткування останньої тенденції свідчить про недоліки у здійсненні інноваційної політики, які потребують прийняття конкретних заходів щодо прискорення технологічного оновлення підприємств харчової промисловості, введення в дію нових видів основних засобів, реконструкцію діючих підприємств, технічне переобладнання. Це особливо важливо в умовах низького рівня технологічних процесів, які застосовуються у харчовій промисловості; зношеності основного капіталу, яка досягла 40 %,

зокрема устаткування – близько 60 %, третина з яких вимагають заміни, відставання продуктивності праці від розвинутих країн Західної Європи майже у 4 рази, недостатній механізації (понад 30 % працівників зайняті ручною працею)[4].

У процесі інноваційного оновлення підприємств необхідно оптимізувати масштаби реконструкції, яка є процесом оновлення та якісного вдосконалення діючих основних виробничих засобів.

Загальна тенденція до зниження фактичного впливу на навколишнє природне середовище також здійснюється за умови ефективної діяльності підприємств харчової промисловості в галузі екологічного менеджменту. На рисунку 1 зображені переваги впровадження екологічного менеджменту на підприємствах харчової промисловості.

Рисунок 1 - Переваги впровадження екологічного менеджменту на підприємствах харчової промисловості

Технологічна відсталість ряду галузей харчової промисловості України обумовлює низьку продуктивність праці, високу ресурсо- і енергомісткість продукції. Таким чином, поряд зі створенням власних технологій, необхідне залучення сучасних зразків, розроблених в інших країнах та їх швидке освоєння. У зв'язку з цим дуже важливо створити умови для розгортання інноваційних процесів.

Отже, організація ефективного техногенного ресурсного циклу на підприємствах харчової промисловості передбачає вирішення таких завдань:

- досягнення найбільшого виходу цільового продукту за мінімальних витрат сировини, енергії та допоміжних матеріалів;
- забезпечення мінімальних викидів забруднень в атмосферне повітря і скидів зі стічними водами;
- мінімальне утворення неутилізовуваних відходів;
- виготовлення високоякісної екологічно безпечної харчової продукції. Усе це разом узятє й вирішується в процесі «зеленої» модернізації виробництва.

Список використаної літератури

1. Тихомирова Г. Екологічна безпека галузі //Харчова і переробна промисловість. - 2006. - № 2. - С. 4-5.
2. Запольський А. Екологізація харчових виробництв: Підручник для студентів вищих навчальних закладів/ Анатолій Запольський, Анатолій Українець, . - К.: Вища школа, 2005. – 428 с.
3. Бондур Т.О. Екологізація виробництва продукції рослинництва як фактор поліпшення її якості //Економіка АПК. - 2008. - № 6. - С.39-43.
4. Публікація документів Державної Служби Статистики України [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/prom.htm.

Дембіцька С.В.¹, Яровенко А.О.²

*¹Вінницький національний технічний університет,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри Безпеки
життєдіяльності Інституту машинобудування та
транспорт*

*²Вінницький національний технічний
університет, студентка кафедри Автоматики та
інформаційно-виміральної техніки Інституту
автоматики, електроніки і комп'ютеризованих систем
управління*

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

ПРОБЛЕМА ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ В ПРОФЕСІЙНОМУ КОЛЕКТИВІ

Сучасний розиток технологій зумовив той факт, що переважна більшість професій так чи інакше пов'язана із роботою за комп'ютером та, зокрема, із роботою в мережі Інтернет. Однак, досить часто, працівники проводять у мережі більше часу, ніж це необхідно для виконання завдання чи поточних потреб, що негативно впливає на якість їх роботи та життя.

Науковцями помічено, що тенденція проводити час у мережі у деяких людей виявляється більше, ніж у інших, вони видаються залежними від Інтернету. Інтернет-залежність розглядається психологами як нав'язливе бажання підключитися до мережі і нездатність вчасно завершити сеанс з'єднання. Незважаючи на високу увагу, що пред'являється суспільством до проблеми, інтернет-залежність не має статусу психічного захворювання.

Поняття "інтернетманія" було введено нью-йоркським психіатром Іваном Гольдбергом, який вживав його в значенні "хвороблива залежність від Інтернету". Він кваліфікував цю залежність як психічну. Його наукові опоненти, відкидають дане поняття на тій підставі, що фактори, які викликають залежність від Інтернету не до кінця досліджені. Вони також аргументують свою точку зору тим, що так звана "інтернетманія" на відміну від інших форм маній не пов'язана з тілесною залежністю, що виражається у вкрай важкому почутті, що виникає при відсутності об'єкта бажання [1].

До інтернет-залежності відносять всі види занять, від яких людина не може відірватися або без яких відчуває почуття внутрішньої спустошеності, депресію або дратівливість:

- онлайнві ігри;
- скачування музики, відео і кінофільмів;
- всі форми спілкування (соціальні мережі, блоги, і ін.);
- азартні ігри (казино, біржі, букмекерські контори);
- додатки сексуального характеру;
- придбання товарів та послуг (аукціони, шопінг);
- пошук інформації.

Одним із вчених, які активно досліджують проблему інтернет-залежності є віденський невролог ХансЦіммерль. Спільно з Беатою Панош з Інституту біостатистики та документації медичного факультету Інсбрукського університету він провів онлайн опитування в одному з найбільш відвідуваних німецькомовних чатів.

За даними опитування, 12,7% з 473 опитаних демонструють маніакальну поведінку по відношенню до Інтернету. З цієї групи респондентів 30,8% зізналися в тому, що відчували переживання, схожі на стан сп'яніння, під час інтенсивних бесід в чатах. 40,9% самі кваліфікували свою поведінку як "маніакальну". За даними вчених, майже дві третини "інтернетманіяків" користується мережею для спілкування і розглядає її як повноцінну комунікаційне середовище - це стосується насамперед чатів - практично третина проводить час в інтернет-іграх і лише 7 відсотків віддає перевагу звичайному Інтернету[1].

За даними досліджень вчених К. Суррат та Д. Грінфілда в Україні, Інтернет-залежними сьогодні є близько 2-6% користувачів, серед яких більше ніж 70% школярів 13-16 років[2]. Хоча в ці результати не вірять багато фахівців, так, наприклад, А. Е. Войскунський у своїй книзі «Психологічні дослідження феномену Інтернет-адикції» пише наступне: «Усі ці цифри абсолютно недостовірні. Вони ні про що не говорять... Тому що це звичайні Інтернет-опитування, що складаються з невеликого числа питань.. Це не репрезентативне опитування «населення» Інтернету. Достовірних опитувань поки ніхто не проводив ні закордоном, ні в нашій країні. Тому цифра 6% мало що означає. Я вважаю, що якщо залежність і існує, то залежних набагато менше»[3].

Практично всі глобальні дослідження, присвячені темі інтернетманії, сходяться в тому, що як мінімум 3% людей на земній кулі схильні до залежності від Інтернету. Американський психолог КімберліЯнг вважає, що найбільш схильні до цієї згубної пристрасті, з одного боку, самотні і безробітні індивідууми, люди з невизначеною і недорозвиненою структурою особистої самосвідомості, а з іншого боку, самозакохані індивідууми із садистськими нахилами. В рамках психоаналітичного підходу догляд індивідуума в «віртуальну» реальність можна розглядати як бажання людини уникнути проблем і труднощів; пошук радості і ослаблення почуттів провини, страху, сорому. Уникання труднощів і завдань, які пред'являє життя будь-якій дорослій людині, може виражати стан регресу - прагнення особистості повернутися до того періоду, коли життя було легше і зрозуміліше [4]. Уникненню реального життя сприяють вироблені в дитинстві захисні механізми.

Заміщення може проявлятися в ситуаціях, коли залежний виражає агресію, злість або бажання «бути успішним» в онлайн-іграх, а в житті подібні емоції і потреби людина виражати не вміє або не має можливості, а емоції, між тим, накопичуються, і потреби присутні.

Вигіснення страждань, душевного болю, відчуття безглуздості життя можуть знайти вихід в безцільному пошуку інформації в Інтернеті.

Проекція працює при перенесенні особистих недостойних / гідних якостей публічним персонам або знайомим людям. Проявляється в підвищеній цікавості до життя інших людей, засудженні або копіюванні стилю життя інших людей (наприклад, розміщення схожих цитат в соціальних мережах, наслідування в манері робити фотографії Instagram, тощо).

Сублімація може проявлятися в придушенні творчої чи сексуальної енергії, як надмірна захопленість благодійною діяльністю, наприклад, як підтримка всіх підряд видів благодійної діяльності та закликів про допомогу, без глибокого вивчення проблеми та будь-яких реальних дій.

ХансЦіммерль спільно з Беатою Панош, на основі результатів свого дослідження, склали список критеріїв, згідно з якими можна ідентифікувати патологічну схильність до користування Інтернетом:

- часто виникає непереборне бажання ввійти в Інтернет;
- відсутність контролю (тривале бажання перебувати в мережі) пов'язане з виникаючим від цього почуттям провини;
- соціально-небезпечне ексцентричну поведінку в колі найближчого оточення (друзі, колеги, сім'я);
- слабка працездатність;
- приховування / недооцінка звички до Інтернету;
- психічна дратівливість, що виникає в разі відсутності доступу до Інтернету, викликаного певними перешкодами (може виявлятися у формі нервозності, підвищеної збудливості і депресії);
- численні невдалі спроби перебороти себе і взяти гору над пристрасстю до Інтернету.

Якщо принаймні чотири з вище наведених критеріїв спостерігаються в тимчасовому інтервалі, що перевищує 6 місяців, фахівці вважають, що хвороблива залежність від Інтернету змінюється хронічною [5].

Інтернетмани змушені миритися із втратою почуття реальності, порушенням людських відносин, соціальною ізоляцією, втратою працездатності. Крім цього, вони схильні ще й до цілого ряду фізіологічних захворювань. Той, хто постійно знаходиться перед монітором, ризикує придбати викривлення хребта, болі в потилиці, зіпсувати собі зір, заробити головні болі і порушення сну, що переростають в нервові розлади. Він може почати відчувати проблеми з кровообігом і підтриманням нормальної ваги.

Отже очевидним є факт, що залежність від Інтернету, як і будь-яка інша залежність є негативним фактором, що впливає на людство, при чому у будь-якому віці. Необхідним є проведення подальших досліджень проблеми інтернетманії, поглиблене дослідження її як механізму захисту від проблем, та проведення заходів щодо допомоги залежним.

Список використаних джерел:

1. Бурмистров И. А. Компьютерная зависимость [Электронный ресурс]: (Объяснительная записка к курсовой работе) / И. А. Бурмистров // x-Uni. – Режим доступа: <http://x-uni.com/referat/229584>.

2. Greenfield DM. **Virtual Addiction: Help for Netheads, Cyberfreaks, and Those Who Love Them** Oakland: New Harbinger Publ.. 2009.

3. Войскунский А.Е. **Зависимость от Интернета: актуальная проблема** // Мир Интернета. – М., 2008. – №3. – С. 76 – 81.

4. Фрейд З. **Я и Оно / Фрейд З.** - Тбилиси: Мерани, 1991 – 80с.

5. Колесова О.А. **Интернет-зависимость. Как вы психологически особенные возникновение?** [Электронный ресурс]: (статья) / О. А. Колесова // Школа жизни. – Режим доступа: <http://shkolazhizni.ru/archive/0/n-61922/>.

УДК 346.1:346.3

Євміна І.Л.

Здобувач Інституту економіко-правових досліджень НАН України
Юридичні науки

Щодо правомірності недійсного договору чи іншого правочину

З переходом до ринкових умов господарювання стрімко зросла кількість договорів, що укладаються суб'єктами господарювання. У зв'язку з цим стрімко зросла й кількість судових справ про визнання правочинів недійсними, оскільки розгляд таких справ становить для судів значні труднощі, обумовлені різномірним регулюванням відповідних питань у Цивільному і Господарському кодексах України та необхідністю освоєння в правозастосуванні низки новел, що з'явилися при кодифікації.

Завдання правозастосування ускладнюється тим, що серед теоретиків та практиків немає єдиної точки зору стосовно багатьох питань недійсності правочинів. З низки питань принципово розходяться точки зору цивілістів і господарників, й це зумовлює потребу в додатковій аргументації господарсько-правової позиції.

Одне з питань, яке дискутується в літературі, чи є недійсний правочин неправомірною дією чи це дія все ж таки правомірна. Хотілось би висловити свої аргументи на користь останньої точки зору.

Як уявляється, недійсний правочин є правомірним в силу законодавчих гарантій свободи підприємницької (господарської) діяльності. Оскільки суб'єктам господарювання, так само як і громадянам та іншим учасникам цивільних відносин, гарантовано конституційні права і свободи, остільки недійсний правочин є правомірним уже в силу гарантованої свободи, яка передбачає у тому числі право на помилку. Цю свободу найбільш загальним чином можна позначити як свободу волевиявлення для реалізації інтересів.

Конституція України визнає людину, її права і свободи найвищою соціальною цінністю, чим обумовлює пріоритет гарантованих в розділі II прав і свобод людини і громадянина перед законом, який не може їх обмежувати, будь-які обмеження є незаконними. Це відповідає принципу «дозволено все, що не заборонено», який втілено в нормах Конституції (такий висновок, як зазначає С.М.Грудницька [1, с.174-179], впливає зі ст. 3, 8, 21-23 Конституції та ін. Подібна норма міститься і в конституціях зарубіжних держав. Наприклад, у ст. 5 Декларації прав людини і громадянина від 26 серпня 1789 р., включеної в якості складової частини в Конституцію Франції, проголошується, що «все, що не заборонено законом, те дозволено» [2, с.136].

Укладення недійсних правочинів не заборонено законом, навпаки, закон передбачає такий правовий інститут і спеціальними нормами врегульовує наслідки його укладання.

Такий висновок відповідає проголошеному Конституцією принципу верховенства права в розумінні верховенства права. Відповідно до Конституції Україна є правовою державою (ст. 3), в якій визнається і діє принцип верховенства права (ст. 8).

Конституція України передбачає, що конституційні права і свободи людини і громадянина не є вичерпними. Вони

гарантуються і не можуть бути скасовані. При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод (ст. 22). Кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості (ст. 23 Конституції України). На думку С.М.Грудницької, це означає, що здійснення прав і свобод кожного може бути обмежене законом лише в інтересах захисту прав і свобод інших людей (про це, наприклад, йдеться у ст. 35 Конституції України), тим самим гарантується баланс приватних і публічних інтересів [1, с.178].

Загальна декларація прав людини (ООН, 1948) передбачає, що кожен має право на соціальний і міжнародний порядок, при якому права і свободи людини можуть бути повністю реалізовані, і при реалізації своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві [3, ст. 28, 29].

Виходячи із вищенаведених норм вітчизняного та міжнародного права, можна зробити висновок, що свобода підприємницької (господарської) діяльності (у т.ч. свобода вчинення правочину) може бути обмежена виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві.

Таке бачення вимагає, з одного боку, визнання недійсного правочину правочиним, з іншого боку, законодавчого регулювання наслідків правочину з метою забезпечення прав і свобод інших та забезпечення суспільного господарського порядку, який передбачає у т.ч. стабільність господарського обороту.

Список використаних джерел:

1. Грудницкая С.Н. Хозяйственная правосубъектность государственных предприятий: дис. докт. юрид. наук: спец. 12.00.04 / Грудницкая Светлана Николаевна. – Донецк, 2012. – 542 с.

2. Конституции зарубежных государств: учеб. пособие / сост. В.В. Маклаков. – 2–е изд., испр. и доп. – М.: БЕК, 1998. – 586 с.

3. Всеобщая декларация прав человека: принята и провозглашена в резолюции 217 А (III) Генеральной ассамблеи ООН от 10.12.1948 г. // Офіційний вісник України. – 2008. – № 93. – Ст. 3103.

Жолоб Михайло Петрович

*Институт історичної освіти Національного педагогічного
університету ім. М. П. Драгоманова*

Історичні науки

Релігійно-сепаратистський рух серед національних меншин України (1920-і рр. XX ст.)

Неспокійний час перших післяреволюційних років не тільки загострив хіліастично-есхатологічні настрої в суспільстві, але й відобразився на всій церковній структурі різних релігійних течій.

Так, вихід громад з ортодоксальної Лютеранської церкви виявився їх реакцією на апокаліптичні, на їх думку, ознаки часу. Крім того, певну роль у цьому процесі відігравали історико-теологічні причини та психологічні настрої селянських громад. Свій відбиток на них наклали давні традиції існування в німецьких колоніях багаточисельних сект та релігійних груп. Якщо баптизм та адвентизм вважалися самостійними домінаціями в протестантизмі, то велика кількість малих протестантських сект офіційно відносилися до лютеранства чи менонітів. Серед них можна назвати гюпферів, шпуденгенгерів, сепаратистів та ін. Всі ці угруповання відрізнялися у релігійному відношенні лише незначними деталями культу [2, с. 195]. Між окремими сектами

менонітських релігійних громад постійно існувала боротьба. Збільшення або скорочення в них членів залежало від успіху проповіді того чи іншого проповідника [4, с. 129].

Сектантський та сепаратистський рух з приходом більшовиків до влади в Україні почав розповсюджуватися й серед інших етнічних релігійних громад, де подібні тенденції не були поширеними. Так, в середині 20-х років від старообрядницької громади села Залізняка Троянівського району Волинської округи відкололася група осіб «не приемлюющая окрпослания их митрополита». В той же час органами влади згаданої округи була виявлена секта богошукачів, яка ставила на меті об'єднання всіх релігій, нібито «приспосовуючи таким чином своє вчення до умов існування в радянській республіці». Більшість складу секти становили поляки. Її адепти жили в селах Луки, Млинище, Пулин, Горбельов і містах Житомирі та Бердичеві. Керувала даним об'єднанням інтелігенція. Секта мала «пророка Іллю» (характерно, що цих «Іллів» було 5 чоловік) та «сина Божого» – хлопця десяти років. Члени сектантського угруповання намагалися «скликати збори та здійснити похід з метою обрання «князя світу» [5, арк. 197-198].

Гегемонія пролетаріату встановилася і в духовній сфері – в науці, культурі; література та мистецтво були перетворені в інструмент ідеологічного впливу на маси. Цей вплив не міг не зачепити і релігію. «Новий час», «нове суспільство» заперечували все старе, дореволюційне та вимагали створення «нової церкви», «нової релігії» [2, с. 188]. Діяльність певної частини духовенства спрямовувалася на пристосування релігійних організацій, культу та навіть деяких елементів віровчення до наявних суспільних умов. Процес оновлення релігії відобразився в 20-х роках в церковних розколах, які радянська влада підтримувала та поглиблювала [1, с. 70].

Лютеранські «оновленці» називалися Вільною Євангельсько-лютеранською і реформістською церквою конгрегаційного положення (ВЄЛРЦКП) В Україні лютеранські громади, які ввійшли до складу цієї церкви знаходилися в трьох німецьких колоніях неподалік від Житомира на чолі з Едуардом Домресом і в 19 громадах Одеської і Таврійської губернії – Пришиб-Молочна, Георгсталь, Рорбах, Мелітополь, Одеса та ін. на чолі з Едуардом Люфтом [2, с. 198]. Послідовники «живої церкви»

зберегли основні положення та обрядовість євангелічно-лютеранської конфесії, однак відкинули необхідність теологічної освіти для пасторів та виступили із закликом підтримати рішення радянського уряду про відокремлення церкви від держави і школи від церкви й висловили готовність «прийняти посильну участь у культурних починаннях радянської влади» [3, с. 767].

Прикладом обновленства серед польського католицького населення слугувала громада Полтавського костьолу, ксьондз та церковний комітет якої знаходилися під цілковитим контролем та впливом органів ДПУ. Недивлячись на те, що настоятель храму не визнавався вищим духовенством, громада була на його боці та вирішила продовжити не підкорятися вищому керівництву. Влада намагалася сприяти поширити вплив костьолу та громади на сусідні приходи, що скріпило б авторитет обновленства серед польських віруючих [7, арк. 49].

Крім того в Полтаві на середину 20-х років існував осередок іудейського варіанту обновленства, який однак не користувався особливою популярністю серед віруючих євреїв. Прихильники «живої синагоги» задля релігійного збереження впливу на єврейське населення намагалися використати аналогічні більшовицьким культурно-просвітницькі методи впливу та під прапором «клубної роботи» залучати до синагоги частину невіруючого населення [6, арк. 94].

Таким чином, суспільні трансформації спричинені Громадянською війною та приходом більшовиків до влади вплинули на релігійні погляди частини полінаціонального населення України, які проявилися у формуванні сектантських відгалужень та оновленні релігійних практик.

1. Ігнатюк Д. До характеристики релігійних рухів на Україні / Д. Ігнатюк // Безвірник. 1928 р. № 1. – С. 67-77.

2. Лиценбергер О. А. Евангелическо-лютеранская церковь и советское государство (1917 – 1938) / О.А. Лиценбергер – М.: Готика, 1999. – 432 с.

3. Лиценбергер О.А. «Живая церковь» / О.А. Лиценбергер // Немцы России: энциклопедия. – Т.1. А–И / редкол.: В.Карев (пред. редкол.) [и др.]. – М.: ЭРН, 1999.

4. Сільськогосподарський союз голландських вихідців на Україні (1921 – 1927 рр.): Зб. документів і матеріалів (НАН

України, Ін-т історії України. Упоряд.: В. І. Марочко). – К. 2000. – 339 с.

5. Центральний державний вищих органів влади України, ф. 5, оп. 2, спр. 2167, 245 арк.

6. Центральний державний архів громадських об'єднань України. (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 20, спр. 2006, 204 арк.

7. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, спр. 2007, 186 арк.

Карабіло О. І.

Магістрант кафедри політичних наук Чорноморського державного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна.

Політичні науки

ОСНОВНІ ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК КАНАДСЬКИХ ЗАКОНОДАВЧИХ УСТАНОВ

Дослідження сучасного конституційно-правового статусу Парламенту Канади потребує поетапного огляду становлення і розвитку канадських законодавчих установ.

Періодизацію парламентської історії Канади можна базувати на ключових подіях розвитку її державності. В науці такими подіями визнаються: отримання обмеженого самоврядування окремими колоніями британської корони (перша половина XIX ст.); прийняття Акту про Британську Північну Америку, отримання Канадою статусу федеративного домініону і набуття внутрішньополітичної самостійності (1867 рік); перше самостійне підписання Канадою міжнародного договору без посередництва Великобританії (1919 рік); прийняття Вестмінстерського статуту, набуття політичної (але не конституційно-правової) самостійності (1931 рік); прийняття

закону про канадський прапор (1965 рік); припинення дії норм про британське громадянство канадців (1977 рік); прийняття закону про державний гімн (1980); прийняття Конституційного акту 1982 року, і набуття Канадою суверенітету в конституційно-правовій сфері (1982 рік).

В свою чергу, виявлення серед зазначених вище подій найбільш конституційно значимих дозволяє розбити парламентську історію Канади на наступні основні етапи.

Перший етап (з другої половини XVIII ст. по 1867 рік) пов'язаний з колоніальним («доконфедеративним») періодом історії держави в Канаді. На даному етапі на території британських колоній, які надалі увійшли в Домініон Канада, відбувається зародження перших законодавчих представницьких органів, еволюція принципів їх діяльності, структури і компетенції, результатом якої в 1867 році стає створення загально канадського двопалатного Парламенту та закріплення його конституційно-правового статусу в Акті про Британську Північну Америку (Конституційному акті 1867 року).

Другий етап канадської парламентської історії (з 1867 року по 1931 рік) важливий, насамперед, з точки зору його результатів: він завершується набуттям Парламентом Канади незалежності від Великобританії в політичній сфері, оформленої Вестмінстерським статутом 1931 року. Крім того, в цей же період відбуваються найбільш значущі демократичні реформи, що розширюють виборчі права громадян; змінюється представництво в палатах федерального Парламенту за рахунок входження в канадську федерацію нових суб'єктів.

Найважливішими подіями третього етапу (з 1931 року по 1982 рік) стають: розширення компетенції Парламенту Канади, насамперед, у соціальній сфері; прийняття Парламентом Канади актів, що мають особливе значення для розвитку канадської держави; реформа верхньої палати Парламенту - Сенату, яка покликана демократизувати порядок його формування. Зазначений етап завершується прийняттям Конституційного акту 1982 року, що наділив Парламент Канади установчої компетенцією, в результаті

чого федеральний законодавчий орган Канади стає повністю незалежним від британського Парламенту.

Четвертий етап (з 1982 року по січень 2006 рік) не був відзначений якими-небудь серйозними юридичними змінами в статусі Парламенту Канади. Однак саме в цей період в канадському суспільстві з новою силою почали розгортатися дискусії з питання про необхідність подальших парламентських реформ, що стосуються, в основному, порядку формування Сенату.

I, нарешті, п'ятий етап (з січня 2006 року) пов'язаний з приходом до влади за результатами позачергових парламентських виборів Консервативної партії Канади, орієнтованої, згідно програмних документів, на парламентську реформу (посилення контрольних повноважень Парламенту, демократизацію порядку формування Сенату тощо) і, що негайно приступила до її реалізації.

Список літератури:

1. Constitution Act, 1915 [Електронний ресурс] // – Режим доступу:
http://www.solon.org/Constitutions/Canada/English/ca_1915.html
2. Different Rights in Different Provinces [Електронний ресурс] // – Режим доступу:
http://www.civilization.ca/hist/elections/el_017_e.html
3. House of Commons Procedure and Practice / edited by Marleau, R. and Montpetit, C. - Ottawa: House of Commons, 2000 [Електронний ресурс] // – Режим доступу:
<http://www.parl.gc.ca/MarleauMontpetit>
4. MacKay, R.A. The Unreformed Senate of Canada, revised and reprinted. - Toronto: McClelland and Stewart, 1963. P. 36.
5. Smith, D. Canadian Senate in bicameral perspective. - Toronto: Univ. of Toronto press, 2003. P. 17.
6. Stanley, G.F.G. A Short History of the Canadian Constitution, - Toronto: Ryerson Press, 1969. P. 27.
7. Royal Proclamation Act, 1763 [Електронний ресурс] // – Режим доступу:

http://www.solon.org/Constitutions/Canada/English/PreConfederation/ф_1763.html

8. The Quebec Act, 1774 [Електронний ресурс] // – Режим доступу:
http://www.solon.org/Constitutions/Canada/English/PreConfederation/ca_1774.html
9. The Constitutional Act, 1791 [Електронний ресурс] // – Режим доступу:
http://www.solon.org/Constitutions/Canada/English/PreConfederation/ca_1791.html

Кирчу І.П.

студент

Науковий керівник: к.е.н. Безродна С.М.

*Буковинський державний фінансово-економічний
університет*

Економічні науки

ШЛЯХИ ЗНИЖЕННЯ ВИТРАТ ВИРОБНИЦТВА ТА СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ

В умовах ринкової економіки основною причиною економічних труднощів підприємницьких структур є низька прибутковість. Тому основне завдання, що ставить перед собою підприємницький сектор, полягає в знаходженні шляхів мінімізації витрат виробництва.

Дослідженням витрат виробництва як одного із чинників, що впливає на фінансово-господарську діяльність підприємства займались багато науковців, зокрема: Бобко Н.А., Дерій В., Іванова Н.Ю., Косинська О.В., Крутько Р.О., Амосов О.Ю., Басманов І.А., Соколо Я.В. та інші.

Метою даної роботи є дослідження структури витрат виробництва та виявлення шляхів зниження собівартості продукції.

Прибуток – це частина виручки підприємства, що залишається після відшкодування усіх витрат на виробничу та комерційну діяльність [3, с. 239].

Основними чинниками, що впливають на розмір прибутку є :

- збільшення обсягів виробництва та реалізації продукції;
- зниження витрат виробництва та собівартості продукції;
- зростання цін реалізації та поліпшення якості продукції.

Основним якісним показником роботи підприємства, що визначає грошове вираження витрат підприємства на підготовку, виробництво і реалізацію продукції є собівартість. В структурі собівартості продукції найбільшу частку займають витрати на сировину і матеріали, витрати на оплату праці, амортизація, витрати на соціальні потреби, інші операційні витрати [5].

Для України дана структура набуває наступного вигляду:

Таблиця 1

Динаміка операційних витрат з реалізованої продукції (робіт, послуг) у промисловості за 2009-2013 роки

№ з/п	Роки	Витрати на сировину і матеріали, %	Витрати на оплату праці, %	Амортизаційні відрахування, %	Витрати на соціальні потреби, %	Інші витрати, %
1	2009	73,9	4,6	9,5	3,6	8,4
2	2010	76,8	3,7	8,5	3,3	7,7
3	2011	77,8	3,4	8,2	3,1	7,5

4	2012	77,6	3,5	8,4	3,2	7,3
5	2013	77,2	3,5	8,6	3,3	7,4

*побудовано за [7].

Відповідно до таблиці, у більшості галузей промисловості витрати на сировину і матеріали складають основну частку собівартості продукції і витрат підприємства в цілому. Тому значної економії можна досягти шляхом вибору тих постачальників, вартість матеріалів і сировини, в яких менша і які знаходяться на невеликій відстані від підприємства, оскільки значна частка витрат здійснюється саме на транспортування.

Зменшення витрат на сировину і матеріали можна також досягнути шляхом поліпшення конструкцій і технологій виробництва, вторинне використання матеріалів, впровадження безвідходних технологій, впровадження технічно обґрунтованих норм витрат матеріалів, зменшення заготівельно-складських витрат [6].

Значну частину в загальній структурі витрат підприємства займають витрати на оплату праці. Перед керівником підприємства постає проблема знаходження балансу між трудомісткістю та продуктивністю праці. Оскільки зменшення заробітної плати чи скорочення персоналу призведе до значного зменшення продуктивності праці, що в кінцевому результаті спричинить додаткові втрати. Зниження трудомісткості і підвищення продуктивності праці можна досягнути за допомогою автоматизації виробництва, використання досягнень НТП, ефективної організації виробничого процесу, підготовки робочого місця, підбору кваліфікованого персоналу [4, с.108].

Для основних засобів характерним є зношення. Витрати підприємств в результаті зношення основних фондів слід розглядати в розрізі двох видів зносу:

1) фізичний знос основних засобів пов'язаний з їх використанням і призводить до поломок і руйнувань цих засобів;

2) моральний знос відображає втрати, які пов'язані з використанням діючих, фізично придатних машин внаслідок того, що випущено нові, кращі, більш потужні [2].

Основними способами зменшення витрат пов'язаних із зносом є:

- ефективна амортизаційна політика;
- збільшення терміну служби машин;
- оновлення основних засобів;
- вдосконалення системи планово-запобіжного ремонту;
- запобігання нерегламентованих простоїв.

Зменшення витрат виробництва і тим самим збільшення прибутку неможливо без здійснення активного управління витратами та здійснення економічного контролю.

Управління витратами – це процес обґрунтованої структуризації витрат за їх видами, місцями і носіями та здійснення постійного контролю і стимулювання зниження їх рівня.

Система управління витратами включає пошук і виявлення чинників економії ресурсів, нормування витрат ресурсів, облік та аналіз витрат.

Економічний контроль відіграє важливу роль у мінімізації витрат у процесі їх планування, коли здійснюється узгодження планових матеріальних витрат, формування планового фонду оплати праці, визначення планових накладних та норм витрат. У процесі виробництва контроль дає змогу постійно тримати під наглядом фактичні витрати на предмет їх відповідності плановим витратам, нормам і нормативам витрат [1, с. 53].

Отже, витрати – це невід'ємна складова виробничої діяльності, зниження яких призводить до покращення показників фінансової результативності.

На сьогодні виділяють декілька напрямів зниження витрат виробництва і собівартості продукції:

- забезпечення механізації, автоматизації, комп'ютеризації виробничих процесів;
- покращення якості продукції;
- удосконалення системи управління шляхом вдосконалення системи обліку та аналізу витрат;

- раціональне використання сировини і матеріалів, скорочення втрат при їх транспортуванні та зберіганні.

Список літератури:

1. Дерій В. Поняття і значення економічного контролю для мінімізації витрат та максимізації доходів підприємств / В. Дерій // Бухгалтерський облік і аудит. – 2011. – №2. – С. 48-56
2. Знос та амортизація основних фондів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economic.lviv.ua/m-ske-gospodarstvo/znos-ta-amortizats-ya-osnovnikh-fond-v-kap-talu.html>
3. Іванова Н. Ю. Економічна теорія управління фірмою. Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 266 с.
4. Косинська О.В. Оптимізація витрат як засіб підвищення прибутковості підприємств / О.В. Косинська // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 7. – С. 106-110.
5. Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості: Наказ Державного Комітета Промисловості України від 2 лютого 2001 року № 47 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pro-u4ot.info/index.php?section=browse&CatID=154&ArtID=421>
6. Оптимизация расходов предприятия, снижение себестоимости / 2010 [Электронный ресурс] / Электронный бизнес-журнал BizKiev.com // – Режим доступу: <http://bizkiev.com/content/view/498/205/>
7. Статистичні щорічники України за 2007-2012 рр. [Електронний ресурс] / За ред. О. Г. Осауленка. – Київ, 2008-2013. – Державна служба статистики України. Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>

Кравченко І. О.,
*кандидат юридичних наук, старший викладач адміністративного
та інформаційного права Сумського національного аграрного
університету*
Юридичні науки

Тенденції розвитку позитивного іміджу органів Пенсійного фонду України

Пенсійний фонд України є одним з центральних суб'єктів у питаннях реалізації державної соціальної політики, яка представляє собою один з напрямків діяльності держави щодо створення та регулювання соціально-економічних умов життя суспільства, усунення негативних наслідків функціонування ринку, забезпечення соціальної справедливості та соціально-політичної стабільності в країні. Соціальна політика є системою правових, організаційних, регуляторно-контрольних дій держави з метою узгодження соціальних цілей з цілями економічного розвитку [1].

Роль Пенсійного фонду України у здійсненні державної соціальної політики полягає в тому, що він реалізує ту її сторону, яка пов'язана із соціальним захистом соціально найуразливіших верств населення. Згідно з Положенням «Про Пенсійний фонд України» ПФУ є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра соціальної політики, реалізує державну політику з питань пенсійного забезпечення та ведення обліку осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню. Його основними завданнями є: реалізація державної політики з питань пенсійного забезпечення та ведення обліку осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню; внесення пропозицій Міністру соціальної політики щодо забезпечення формування державної політики із зазначених питань; виконання інших завдань, визначених законом [2].

Якість і ефективність виконання органами ПФУ свого функціонального призначення залежить від цілого ряду чинників, зокрема від стану її взаємин з іншими учасниками суспільного життя, як державного, так і цивільного характеру. У свою чергу глибина і продуктивність зазначеного взаємодії в значній мірі визначається іміджем органів ПФУ.

Розвиток України на демократичних засадах зумовило гостру потребу в тому, щоб приділяти більш істотну увагу питанням формування іміджу органів влади. Адже в силу історичних обставин для українського суспільства негативне ставлення до влади, низький рівень довіри до її інститутів стали традиційним явищем. Довгий час держава та її представники у свідомості населення України олицетворялись з чужинцями. Таке сприйняття влади йде корінням підсвідомості українському і певним чином визначає їх ставлення до неї сьогодні [3, с.4]. Враховуючи сучасний курс політичного та соціально-економічного розвитку України, зрозуміло, що така ситуація не є нормальною і вимагає конструктивного рішення, зокрема шляхом підвищення іміджу державної влади в цілому та її окремих ланок. У цьому контексті слід погодитися з думкою про те, що встановлення довіри між громадянами і владою, і на цій основі консолідація суспільства є однією з найгостріших проблем у сфері управлінської діяльності, а потім і в процесі формування іміджу влади і її носіїв [3, с. 4].

Імідж органів пенсійного фонду - це той образ, в якому органи ПФУ постають у свідомості людей, і який відображає ставлення останніх першого: до необхідності та доцільності його існування як такого, до законності, якості, ефективності та результативності його функціонування та ін.

Імідж формується стихійно і цілеспрямовано, при цьому він може мати як позитивний, так і негативний характер. Показником стану іміджу органів влади, в тому числі органів ПФУ, є рівень довіри до них населення, характер громадської думки про них. Звідси очевидно, що прагнучи поліпшити імідж Пенсійного фонду України серед населення держава повинна зробити все необхідне для того, щоб забезпечити позитивну (а ще краще високу позитивну) оцінку його діяльності з боку окремих громадян, громадських інститутів і суспільства в цілому. Досягти цього можна лише шляхом цілеспрямованого формування і постійного підтримання у свідомості громадян відповідного позитивного

образу органів ПФУ. З цього приводу доречним буде вказати думка, яку висловлюють С. М. Серьогін, В. В. Лола, І. І. Хожіло про те, що у випадку, якщо над створенням позитивного іміджу не ведеться цілеспрямована робота, образ, який буде формуватися в уяві громадян, може виявитися невідповідним реальному стану справ і мати небажані відхилення від дійсності, позначатися на ставленні населення до влади, поглиблювати існуючі протиріччя і викликати недовіру до державних структур. У контексті цього доцільно виділити показники, що сприяють формуванню ставлення громадськості до державної установи [3, с.4].

Формування іміджу органів ПФУ, на нашу думку, проходить наступні основні стадії (етапи):

- По-перше, встановлення нагальних потреб і запитів населення у сфері діяльності органів ПФУ, наявність у суспільстві обґрунтованих нарікань і зауважень щодо реалізації ними свого функціонального призначення. На цьому рівні відбувається пошук і визначення перспективних напрямків розвитку іміджу ПФУ;

- По-друге, створення, з урахуванням зазначених у попередньому абзаці потреб, відповідних політичних, правових, організаційно-управлінських та інших умов, які повинні підвищити якість і ефективність виконання органами ПФУ свого функціонального призначення і забезпечити поліпшення їх репутації серед населення. Цей рівень передбачає проведення відповідних реформ в пенсійній сфері, розробку концептуальних і стратегічних положень проведення державної політики у сфері пенсійного забезпечення, встановлення чітких і прозорих матеріально-правових та процесуально-процедурних засад діяльності органів ПФУ, проведення грамотної кадрової роботи тощо. Значення даного рівня полягає в тому, що на ньому створюються необхідно ідеологічний, юридичний, організаційний і матеріальний базис для формування позитивного іміджу органів ПФУ;

- По-третє, просування в суспільстві позитивного іміджу ПФУ. На даному етапі за допомогою відповідних комунікативних засобів, методів і заходів здійснюється емоційно-психологічний вплив на населення, з метою сприяння формуванню у свідомості громадян позитивного ставлення до органів ПФУ. Значення даного етапу у формування позитивного іміджу ПФУ важко переоцінити, оскільки саме на ньому відбувається переклад характеристик і властивостей

органів ПФУ, які розцінюються властями як позитивні і корисні, в площину суспільної свідомості і свідомості окремих громадян, з метою закріплення їх там в такій же якості і забезпечення, таким чином, довірливого ставлення громадськості до вказаних органів та позитивної оцінки їх роботи з боку представників останньої. Грамотно організована робота на цьому рівні дозволяє забезпечити позитивний імідж органів влади, в тому числі ПФУ, навіть за наявності істотних, прогалин, недоліків і прорахунків, допущених на попередніх етапах. Так, навіть політично непопулярні, на перший погляд, заходи у сфері пенсійного забезпечення, можуть бути позитивно оцінені і сприйняті населенням, якщо по ним проведена якісна інформаційно-роз'яснювальна робота з боку органів ПФУ.

Таким чином, формування позитивного іміджу органів ПФУ дуже важливий крок на шляху налагодження їх глибокого і ефективної взаємодії з громадськістю, встановлення між першими і представниками другої партнерських відносин. Система ПФУ повинна поставати в суспільній свідомості взагалі і свідомості окремих громадян зокрема, як соціально необхідний і корисний інститут, вільний від бюрократії, прозорий у своїй діяльності і відкритий для активного співробітництва, метою якого є щира турбота про соціальне благополуччя населення.

Список використаних джерел:

1. Мельникова В. І., Мельникова О. П., Сідлярук Т. В., Тур І. Ю., Шведова Г.М. Національна економіка. Навч. посіб. - К.: Центр учбової літератури, 2011. - 248 с. // [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://pidruchniki.com/12281128/ekonomika/sotsialna_politika_derzhavi_osnova_pidvischennya_dobrobutu_gromadyan

2. Постанова КМУ «Про погодження Положення про Пенсійний фонд України» від 23.07.2014 № 280 // [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280-2014-%D0%BF>

3. Формування позитивного іміджу ОРГАНІВ влади через Підвищення якості Надання адміністративних та СОЦІАЛЬНИХ услуг: наук. розробка / авт. кол. : С. М. Сergyгін, В. В. Лола, І. І. Хожіло та ін. ; за заг. ред. С. М. Сergyгіна. - К.: НАДУ, 2009. - 32 с.

Кудінова Л.В.

*аспірантка кафедри історії і політології
Національного університету біоресурсів і природокористування
України*

Історичні науки

Вербування трудових ресурсів з України періоду німецької окупації: короткий огляд сучасної української історіографії

Питання агітаційно-пропагандистської діяльності німецької окупаційної влади серед населення України не були предметом ґрунтовних досліджень історичної науки в СРСР протягом усього її повоєнного розвитку. До початку 90-х років ХХ ст. у радянській історіографії вони вивчалися побіжно й лише в загальному контексті функціонування німецького окупаційного режиму на території СРСР. Питання добровільного виїзду радянських громадян для праці на військову економіку Німеччини з ідеологічних причин у радянській історичній науці взагалі не висвітлювалися.

Помітний внесок в розробку даної тематики зробив український радянський історик М. Коваль. Важливим є те, що саме він, одним із перших у СРСР здійснив спробу висвітлення проблеми вивезення трудових ресурсів до рейху, дослідив умови їх транспортування, праці та проживання. Крім того, він побіжно згадає про добровільні трудові мобілізації, і, що важливо, намагається показати їх зв'язок з пропагандистською кампанією окупаційних властей [1].

Після проголошення незалежності України тема оstarбайтерів продовжувала цікавити М.Ковалю, який у нових реаліях вже мав змогу об'єктивно висвітлювати долю цих людей, звертаючи увагу і на роль пропаганди [2,3].

Цілеспрямоване вивчення методів ведення психологічної війни німецькою окупаційною владою розпочалося лише в останні кілька років. Зокрема, варто відзначити праці дослідниці М. В. Михайлюк, яка дає розгорнуту картину функціонування різних засобів пропаганди, таких як кіно, радіо, преса, дрібна друкована продукція [4, 5]. Дослідниця в своїх статтях робить наголос на агітаційно-пропагандистському забезпеченні заходів з вербування

трудових ресурсів, використовуючи як джерело, в першу чергу, листи остарбайтерів [6].

Питання застосування пропагандистських технологій під час вербування населення України до Німеччини порушується в дисертації Т. Лапан. Дослідниця показує, що пропагандистська кампанія нацистського режиму з питань трудової мобілізації мала успіх у дистрикті «Галичина» й не досягла сподіваних результатів у рейхскомісаріаті «Україна» [7]. Окупаційну пресу як основний складовий елемент пропаганди на Сході України й діяльність батальйону пропаганди „U” обрав предметом своїх досліджень Д. Титаренко [8, 9].

В працях сучасних українських дослідників знайшли відображення і окремі напрямки німецької пропаганди на території України. Зокрема, методи проведення німецької агітаційно-пропагандистської роботи серед селянства відображено в дисертації Н. Глушенок [10]. Автор акцентує увагу на пропагандистському ефекті земельної реформи, що здійснювалася окупаційною владою, показує всю облудність цих перетворень. Ю.В.Волошин в своїх дослідженнях розкриває становище української православної церкви в роки окупації. Особливу увагу автор приділив спробам нацистів привернути на свій бік місцеве населення за допомогою пропаганди свободи віросповідання [11]. Становище православної церкви в Україні в роки війни розглядав і відомий дослідник Другої світової війни О.Є.Лисенко [12].

Сучасні українські історики багато уваги приділяють дослідженню окремих агітаційних засобів, які використовувала німецька пропаганда на території України. Б.Черняков розглядає проблеми розбудови та функціонування преси в рейхскомісаріаті «Україна», як одного з основних засобів пропаганди, місця та періодичність видань, їх тиражність та поширення серед населення [13]. Д.Титаренко визначає окупаційну пресу як ключовий елемент пропаганди і в зоні, підпорядкованій військовій адміністрації [9]. Д.Шалигіна розглядає дрібну друковану продукцію, зокрема плакати, як засіб агітації, як з радянського, так і з німецького боків [14].

Багате на фактичний матеріал дослідження О. В. Потільчака, в якому йдеться про становище та використання гітлерівцями радянських військовополонених, насильницьку

депортацію українського населення на роботи в Німеччину. Основну увагу науковець звертає на примусові трудові мобілізації, проте, показує і певні аспекти пропагандистської кампанії [15].

С.Гальчак, досліджуючи тему остарбайтерів загалом, робить акцент на тому, що на початкових етапах окупанти справді зробили ставку на пропагандистський та соціальний тиск на населення, і лише після його невдачі, перейшли до примусових депортацій. Проте питання впливу нацистської пропаганди досліджується лише в контексті загальної проблеми остарбайтерів [16].

Відома дослідниця Т.Пастушенко прослідковує долю «східних робітників» від вербування та транспортування до Німеччини і аж до їх репатріації [17]. Дослідники А.Кравченко та С.Батурин зробили спробу видання узагальнюючої праці з проблеми «східних робітників» [18].

В останні роки в Україні набуває активного розвитку новий напрям історичних студій, а саме, усна історія. Однією з проблем, що активно розробляються усними істориками, є збирання спогадів колишніх остарбайтерів та реконструкція минулого на їх основі. Зокрема, один з провідних фахівців в галузі усної історії Г.Грінченко присвятила ряд своїх праць вивченню історичної пам'яті та методології історичної реконструкції минулого в питаннях, що стосуються перебування українських робітників у Німеччині [19, 20].

З'являються в Україні і узагальнюючі дослідження з питань ідеологічної боротьби на території України періоду Другої світової війни. Зокрема, в праці В.Шайкана розкривається зміст пропагандистських зусиль, як з радянського, так і з німецького боків, основні форми їх втілення та вплив на морально-психологічний стан населення [21]. В дослідженні О.Салати комплексно розглядається проблема методів та механізмів формування німецького інформаційного простору в рейхскомісаріаті «Україна» та в зоні військової адміністрації [22].

Отже, в роки незалежності окремі сюжети теми тією чи іншою мірою привертала увагу істориків, проте в більшості конкретних наукових праць вони висвітлювались фрагментарно чи неповно. До того ж, більшість дослідників звертали увагу або лише

на агітаційну політику німецьких окупаційних властей, або на дослідження теми остарбайтерів в загальному.

Список використаної літератури

1. Коваль М. В. Борьба населения Украины против фашистского рабства. – К.: Наукова думка, 1979. – 135 с.
2. Коваль М. В. «Остарбайтери» України – раби Гітлера, ізгої Сталіна // Політика і час. – 1998. - №9. – С. 74-82.
3. Коваль М.В. Доля української культури за «нового порядку» (1941–1944 рр.) // Український історичний журнал. – 1993. – № 11–12. – С. 15–38.
4. Михайлюк М. В. Нацистська пропаганда в окупованому Києві // Український історичний журнал. – 2006. – № 1. – С. 131–144.
5. Михайлюк М. В. Нацистська кінопропаганда в окупованій Україні // Український історичний збірник: Зб. наукових статей аспірантів і молодих науковців / НАН України, Інститут історії України. – К., 2005. – Вип. 8. – С. 287–298.
6. Михайлюк М. В. Агітаційно-пропагандистська підтримка заходів німецької окупаційної влади з вербування робітників до рейху // Сторінки воєнної історії України: Зб. наук. Статей // НАН України. Ін-т історії України. – Вип. 11. - К., 2008.
7. Лапан Т. Вербування і депортація населення України до Німеччини та умови його праці і побуту у неволі (1939–1945 рр.): Автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Львівський національний університет ім. І. Франка. – Львів, 2005. – 16 с.
8. Титаренко Д. Звіти батальйону пропаганди У як джерело з питання про вплив нацистської пропаганди на населення окупованої України // Друга світова війна і доля народів України: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. – К.: Сфера, 2005. – С. 165–171.
9. Титаренко Д. Умови функціонування окупаційної преси на території України (зона військової адміністрації) // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАН України. – К., 2006. – Вип. 31. – С. 69–78.
10. Глушенко Н. Аграрна політика Німеччини в

- рейхскомісаріаті «Україна» (1941–1944 рр.): Автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Київський національний університет ім. Т. Шевченка. – Київ, 2005. – 16 с.
11. Волошин Ю. Українська православна церква в роки нацистської окупації (1941-1944 рр.). – Полтава, 1997. – 126 с.
 12. Лисенко О.Є. Церковне життя в Україні (1943-1946 рр.). – К., 1998. – 391с.
 13. Черняков Б.І. Окупаційна преса Райхскомісаріату Україна: розбудова і функціонування (1941-1943) // Наукові записки. – К.: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2006. – Випуск 31. – С. 51-69.
 14. Титаренко Д. Умови функціонування окупаційної преси на території України (зона військової адміністрації) // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАН України. – К., 2006. – Вип. 31. – С. 69–78.
 15. Шалигіна Д. Плакатна пропаганда в Україні в період Другої світової війни // Друга світова війна і доля народів України: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. – К.: Сфера, 2005. – С. 192-203.
 16. Потильчак О. Трудові ресурси радянських військовополонених та «остарбайтерів» з України у нацистській військовій економіці в роки Другої світової війни. – К.: ТОВ «Міжнародна фінансова агенція», 1998. – 49 с.
 17. Гальчак С. Д. «Східні робітники» з Поділля у Третьюму рейху: депортація, нацистська каторга, опір поневолювачам. – Вінниця: «Книга-Вета», 2003. – 343 с.
 18. Пастушенко Т. В. Остарбайтери з Київщини вербування, примусова праця, репатріація (1942 - 1953) // Нан України. Інститут історії України. – К: Інститут історії України, 2009. – 282 с.
 19. Кравченко А., Батурич С. Українські невільники Третього Рейху: Минуле і сучасність. – Львів: «Кальварія», 2005. – 234 с.
 20. Грінченко Г. Остарбайтери нацистської Німеччини: від поневолення до визнання // Спогади-терни. Про моє життя німецьке...: спогади про перебування на примусових

- роботах у нацистській Німеччині. – Х., 2008. – С. 7-10.
21. Грінченко Г. Між визволенням і визнанням: примусова праця в нацистській Німеччині в політичній пам'яті СРСР та ФРН часів «холодної війни». – Х.: НТМТ, 2010. – 336 с.
 22. Шайкан В. Ідеологічна боротьба в Україні періоду Другої світової війни 1939-1945 рр. – Кривий Ріг, 2010. – 436 с.
 23. Салата О. Формування німецького інформаційного простору в Рейхскомісаріаті Україна та в зоні військової адміністрації (червень 1941-1944). – Донецьк: Норд-Прес, 2010. – 361 с.

Мазур Ю. В.

*аспірантка, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН
України»*

Політичні науки

КОНСОЛІДУЮЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЕТНІЧНОГО ЧИННИКА В СУЧАСНИХ ДЕРЖАВАХ СХІДНОЇ АЗІЇ

В процесі трансформації сучасного світового співтовариства вплив етнічного чинника на соціально-політичну організацію різних спільнот світу набувають особливо чіткого прояву. Етнічний чинник, на думку багатьох дослідників, носить консолідуючий характер в час посилення інтеграційних та регіоналізаційних процесів для міжнародної спільноти, та в той же час, посилює прояви культурної ідентифікації та багатоманітності.

З другої половини ХХ ст. в західній соціології складається три основних підходи щодо тлумачення питань етнічності й

обговорюється розуміння етнічного феномену. Це примордіалізм, інструменталізм і конструктивізм. Основні положення примордіалізму викладені в роботах Ю. В. Бромлея, і який пояснює «етнічність як розподілену членами групи культурну спільність з об'єктивними характеристиками приналежності: територія, мова, економіка, расовий тип, релігія, світогляд і навіть психічний склад» [1, С. 19]. За даним підходом етнічні групи розглядаються не як біологічні, а як соціальні спільноти, міцно пов'язані з культурно-історичним контекстом. Культурні характеристики, придбані завдяки соціалізації та інкультурації, перетворюють етнічність в невід'ємне якість, яка консолідує спільноту в ході історичного розвитку. Суттєвою в поясненні етнічного чинника є конструктивістський підхід до етносу та етнічності як певної форми соціальної організації культурних відмінностей (певного інтелектуального конструкту). На думку З. В. Сікевича, в тлумаченні етнічного чинника основна увага надається культурам, мовам, економікам, політичним структурам, не трактуючи етнічність як цілісний соціальний чи соціально-психологічний феномен, оскільки він доволі змінний та ситуативний, проте різні прояви етнічного чинника можуть бути спровоковані ззовні [2, С. 45].

Нині виклики етнополітичного характеру становлять складність для багатьох держав, особливо тих, що переживають етапи трансформації політичної системи, економічної модернізації, включення в інтеграційні процеси в сучасному глобалізованому світі. В регіоні Східної Азії, який стрімко розвивається та модернізується, яскравим прикладом є Китай. Беручи до уваги присутність значної кількості етнічних угруповань та територіальну величину Китаю, можна говорити про різномірні етнонаціональні процеси в країні, в тому числі наявність етнічних проблем (сепараційних настроїв, етнічних конфліктів із сусідніми державами та ін.). Різний розвиток та характер територіальних складових КНР на даний момент становлять проблему для консолідації китайського населення та етно-територіальної стабільності в країні. Однак, пристосовуючись до нових умов і змінюючи традиційні цінності, Китай зберіг їх в набагато більшій мірі, продемонструвавши зовсім інший рівень синтезу з новою матеріальною культурою. Соціалізм вплив європейську техногенну традицію, яку не могла створити традиційна культура, але не

прийняв європейського індивідуалізму. Посилення тенденцій глобалізації та зникнення відмінностей в матеріальній культурі, змістили культурну специфіку в сферу духовної та політичної культури, і які співпали з постмодерністськими тенденціями та посилили етно-політичну консолідацію в державі [3, с. 328-330].

Актуальною є проблема етнонаціональних відносин в розподіленій Кореї. Хоча на Корейському півострові склалися умови для успішного розвитку в обох країнах процесів етнічної консолідації, історичний розвиток містить суперечливий результат. Доцільним є зауваження Мазура Н. та Соломонюка Р. про вірогідне злиття двох держав – економічно сильної Південної Кореї й сильної ідеологічно та військово (але злиденної економічно) КНДР, внаслідок взаємного доповнення та консолідації [4, с. 103]. Відтак, сучасні політичні перетворення в обох державах хоча й містять різні вектори та моделі розвитку, та в потенціалі спрямовані на вирішення проблеми об'єднання країн.

Японія практично є одно національною державою. За даними Центру з інформаційних проблем території НАН України на півночі країни проживають незначні етнічні групи айнів, проте вони не мають сепаратистських настроїв і не проявляють державницьких прагнень [5]. На сьогодні Японія є повноправним членом світового співтовариства, і західного зокрема, та однією з провідних «індустріальних демократій» [6, с. 547]. Сучасна Японія демонструє світові унікальний досвід формування самобутньої політичної системи. Це країна, яка безмірно дорожить традиціями предків і при цьому позитивно оцінює наявний досвід державно-правового будівництва накопичений сучасним світом. Японія володіє адекватним, поміркованим консерватизмом і здатна визнавати необхідність перетворень. Зокрема, І.Є. Діскін відзначає, що: «Незважаючи на наявність стабільності розвитку соціальних відносин, японські політичні еліти безперервно ставлять питання про необхідність реформування системи державного управління. Причинами позначення неминучості перетворень сучасної соціальної та державної структури японського суспільства є чинники, взаємно стимулюють зміни моделей соціальної дії» [7, С. 30]. Таким чином, прояв максимуму прагматизму та реальної оцінки політичних реалій сприяв посиленню традиційної та національної ідентичності та створив сприятливі умови для суспільної консолідації та успішного розвитку країни.

Монголія є національною країною монголів та етнічно близьких до них ойротів. За відсутності значних сепараційних прагнень, безсумнівним досягненням в плані політичного розвитку є створення реальної системи демократії, формування громадянського суспільства, ідеологічного плюралізму та терпимості. За відносно короткий термін політична система та політичні інститути Монголії пройшли шлях від радянського варіанту авторитаризму до реальної парламентської демократії, на відміну від інших пострадянських держав Центральної Азії. Відносна етнічна гомогенність стала сприятливим фактором для консолідації суспільства у єдину ефективну систему. Проте ключовою проблемою для країни, особливо в посткризовий період, залишається створення стабільного та ефективного економічного апарату із орієнтиром на західні ліберальні моделі розвитку. А. Д. Воскресенській відзначає консерватизм суспільної системи Монголії із певними модернізованими елементами: «Фактично сьогодення політична культура Монголії є синтезом елементів відродженої традиційної та західної культури, втілений у формі сучасної держави» [5, с. 452].

Таким чином, етнонаціональні та етнополітичні процеси істотно впливають на різні сфери суспільства. Сучасний світовий розвиток супроводжується процесами етнонаціоналізації та ідентифікації, і які проявляються в посиленні виокремленості та унікалізації світової спільноти згідно етнічної приналежності передусім і інтеграційних умовах. На прикладі східноазійських держав простежуються динамічні моделі розвитку при відносно гомогенному етнічному утворенні (Японія), консервативною, але відносно консолідованою сталою системою (Монголія), етнічно різномірним суспільством КНР та етнічно розділеними країнами із різними суспільними та політичними системами (РК та КНДР). Враховуючи досвід зазначених держав, необхідно враховувати, що національний та державний розвиток залежить не лише від економічного розвитку суспільства, але й від спільної консолідації та настроїв спільнот, які в ньому проживають. Наявність суспільно-комунікативних зв'язків та посилення культурно-історичної ідентичності слугує консолідуючим фактором спільноти, а за умов виваженої політики та конструктивного міжетнічного діалогу створює сприятливі умови для стабільного існування та розвитку

держави.

Література

1. Бромлей Ю. В. Человек в этической (национальной) системе / Ю. В. Бромлей // Вопросы философии. – 1998. – №7. – С. 16-28.
2. Сикевич З. В. Влияние этнического фактора на современное общество и человека/ З. В. Сикевич// Социология: призвание и профессия. – 2011. – №2. – С. 41-58.
3. Виноградов Андрей Владимирович. Китайская модель модернизации. Поиски новой идентичности. Издание второе, исправленное и дополненное. – М.: НОФМО, 2008 – 368с.
4. Жук П., Мазур Н., Соломонюк Р., Турчак Р. Етнополітична карта світу ХХІ століття / П.Жук, Н.Мазур, Р.Соломонюк, Р.Турчак. – Львів: Мандрівець, 2000. – 204с.
5. Етнополітична карта світу ХХІ століття / Центр з інформаційних проблем територій НАН України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www1.nas.gov.ua/OrgStructure/SSGN/vifp/Institutions/cgo/Pages/cgo.aspx>
6. Восток и политика: Политические системы, политические культуры, политические процессы: Науч.-метод. комплекс / Под ред. А. Д. Воскресенского. – М.: Аспект Пресс, 2011. – 685с.
7. Дискин И.Е. Реформы и элиты: институциональный аспект / И.Е. Дискин // Общественные науки и современность. – 1995. – № 6. – С. 29-41.

Рева Б.В.
аспірант кафедри етнології та археології
Прикарпатського національного університету ім. Василя
Стефаника
Історичні науки

Свят-вечірня їжа у різдвяній обрядовості українців Опілля (за матеріалами Галицького району)

У календарному році найбільш насиченим в плані обрядовості є зимовий період. Основою ритуально-обрядової культури становив культ сонця, початок нового сонячного року, який християнська церква цього часу осмислила як народження Христа [9, с. 289]. Кульмінацією зимових свят є Святий вечір та Різдво, в яких тісно переплелись церковні і народні звичаї. Народна основа різдвяних свят полягала в наївній вірі забезпечення за допомогою різних магічних дій доброго врожаю, приплоду худоби, здоров'я членам родини, бо в основі річного циклу календарних обрядів лежала селянська праця, матеріальне виробництво [16, с. 16].

Комплексний підхід у дослідженні таких складних явищ у традиційній культурі опілян як свят вечірня їжа у різдвяній обрядовості вимагає, передусім, системного розгляду до вивчення матеріалів у контексті всіх культурних традицій українців.

Впродовж різдвяно-новорічних свят відзначав В. Скуратівський неодмінно мали бути присутніми два символи – дідух та кутя, що освячують найсвятіше – хліб як символ життя і статків [11, с. 191]. Ще цікаве твердження висунув К. Сосенко у встановленні хліба й куті біля «Дідуха» відсутній культ прадіда як померлого, ані його угощення. Це є акт жертви, але не померлим, лиш Богові [15, с. 66]. Обрядовий круглий хліб красун (керичун, корочун) символізує сонце [14, с. 46]. А от на думку О. Воропая Свята вечеря – це спільна вечеря всього роду. Навіть мертві родичі і безвісті загинули – всі мають у цей вечір зібратися разом, щоб трапезувати цілим родом [3, с. 72].

Застелений сіном стіл символізував багатство, за законом подібності, таке ж багатство повинно було бути і в домі. Це підтверджує і звичай насипання на стіл різних зерен збіжжя, які наділялися магічною силою плодючості [4, с. 94]. Одним з

найважливіших елементів святкового столу опілян окрім куті є хліб. На Святвечір їжа є лише пісною. Її готували як на перший, так і на другий Святвечір [5-8]. Крім куті готують борщ, голубці, варять горох, вареники, капусту, квасолю, узвар, юшку з грибів, риба. Узвар у с. Тенетники називали «Сушка». Його робили з сушених яблук, грушок, слив тощо [7]. Дівчата ж після вечері у с. Тенетники виходили з домівки і стукали ложками. Даний звичай ми помічаємо і в с. Сокіл та Медина, він був пов'язаний із так-би мовити гаданнями на судженого. З котрої сторони на шум швидко озвуться собаки, звідти потрібно було і чекати чоловіка [6; 7; 8].

Кутя за анімістичним світоглядом слугувала сакральною їжею і для головних природних сил – сонця, морозу, вітру, хмар, тобто тих сил, які могли принести шкоду людям, худобі і врожаєві. Тому господар з мискою куті в руках перед її споживанням запрошував всіх цих природних сил на Святу вечерю, таким чином задобрюючи їх [13, с. 200]. Кутю традиційно готували з пшеничного або ячмінного зерна. Зерно спочатку вимочували у воді, товкли в ступі, сушили і знову товкли, щоб остаточно звільнити від луски. Кутя вважалася основною обрядовою їжею, а тому з нею пов'язано чимало звичаєво-ритуальних дійств. Після її приготування, вийнявши горщик з печі, дивилися: якщо зерно піднялося через вінчик – на добробут, а запало – на лихе. До звареного збіжжя додавали меду, але пам'ятали відоме прислів'я: «Не передай куті меду». Кутю заправляли товченим маком, волоськими горіхами, родзинками та іншими приправами [12, с. 7; 5; 7]. Кутя – найважливіша страва цього вечора, названа у народі Божою. З'явилася вона у народних звичаях ще з передхристиянських часів, і являлась символом поминальної страви. Кутя символізує єднання з Богом та предками. Кутя є символом циклічності буття, єднання поколінь і життя вічного, а також смерті задля народження. Зернини куті порівнюють із зорями в небі або з людськими душами [2, с. 52-53]. Кутя включається у трапезу на Святвечір і як атрибут поминального столу – згідно з християнським канонам нею поминають Спасителя. Проте її значення, як прадавньої поминальної страви, пов'язане також із культом предків, тому у Святвечір нею поминають усіх померлих родичів. Кутя мала забезпечити родючість землі й загалом добробут Всесвіту. Пшеничне зерно куті є водночас символом продовження роду, адже сім'я, як і зерно, означає одвічний

колообіг життя. Властивість зерна така ж, як і сім'ї: відтворювати життя примножувати його [10, с. 71]. Кутя – символ врожайності землі, готувалась із зібраного в серпні урожаю першої пшениці або проса. Зерно готували, перебираючи і потім просіваючи або вивіювали на вітрі, щоб позбутись полови (сміття). Мололи на крупному жорні. Варили в макітрі, додавали, після того як зернятка закипіли, мед і горіхи, чорнослив і сушениці, мак. Це називається медова кутя. Її ставили на стіл у так званій макітрі – випалена з глини невелика миска [5; 6].

Хліб в українській традиції завжди був і залишається символом добробуту й щастя, продовження роду й благополуччя в родині. З хлібом людина починає земне життя, з ним вона й покидає цей світ (хліб на віку домовини, хліб «для покійного» на поминках, поминальне коливо, канун) [1, с. 7]. Вареники в українців – символ місяця. Вважалося, що місяцевий народ зобов'язаний усіма своїми матеріальними і культурними здобутками [13, с. 201]. Найбільш переконливим прикладом лунарної символіки у Святій вечері є риба. За стародавніми віруваннями, риба виконувала містичну місію вшанування народження дитяти у новому році, принесення їй щастя та долі. Як міфічний образ – риба серед космічних вод найбільш відповідає своєю формою місяцю [13, с. 203]. Усі ці страви виконували як ритуальну, так і магічну функцію. Їхнім завданням було забезпечення добробуту сім'ї на цілий рік.

Отже, обов'язковим атрибутом Святвечірнього столу були страви приготовлені із городніх та садових сільськогосподарських культур. Це робилося для того, щоб прийняти Святі душі дідів-прадідів. За це душі-предків повинні обдарувати новому році більшим врожаєм. З цього короткого матеріалу можна підсумувати, що Свята вечеря напередодні Різдва Христового мала сімейний характер. На Святий вечір 12 страв готували для кожного місяця в році. Святкові страви, які готують у опільських селах на зимові календарні свята, в основному є однакові. Обрядова їжа зберігає прадавні елементи, що своїм корінням сягають дохристиянського періоду слов'ян. Пісні страви на Святий вечір відігравали роль безкровної жертви Богові врожаю. Окрім ритуальних дій усі ці страви виконували ще й магічну функцію, де забезпечували добробут сім'ї протягом цілого року.

Список літератури:

1. Артюх Л. Звичаєві заборони, пов'язані з хлібом: традиції та сучасне побутування / Л. Артюх // Народна творчість та етнографія. – 2012. – № 6. – С. 7-14.
2. Від Романа до Йордана: обряди, символи, страви / Я.Музиченко, К.Міщенко. – Львів: Свічадо, 2012. – 140 с.
3. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис. – Мюнхен: Українське видавництво, 1958. – 449 с.
4. Гончар Т.О. Народне харчування українців Карпат. – К.: Наукова думка, 1979. – 137 с.
5. Записано автором від Лугової Марії Титорівної, народ. 15 серпня 1950 р. в селі Крилос вул Шевченка Галиц. р-ну Ів.-Фран. обл., прац. лаборантом в Галицькій район санепідемстанції, на даний час пенсіонер, прожи. в селі Крилос вул. Шевченка Галиц. р-ну Ів.-Фран. обл., дата провед. польов. дослід. 20 жовтня 2014р.
6. Записано автором від Луцькія Олексія Михайловича, народ. 9 червня 1930р. в селі Сокіл вул. Ворони 10 Галиц. р-ну Ів.-Фран. обл., прац. у Мебельному комбінаті, на даний час пенсіонер, прож. в с. Сокіл вул. Ворони 10 Галиц. р-ну Ів.-Фран. обл., дата провед. польов. дослід. 27 грудня 2013р.
7. Записано автором від Пирч Марії Іванівни, народ. 1960 р. в селі с. Тенетники вул. Дністровська 3 Галиц. р-ну Ів.-Фран. обл., прац. бібліотекарем, прож. в селі с. Тенетники вул. Дністровська 3 Галиц. р-ну Ів.-Фран. обл., дата провед. польов. дослід. 3 липня 2014р.
8. Записано автором від Куцоконь Ярослави Олексіївни, народ. 9 вересня 1945р. в селі Мединя вул. Набережна Галиц. р-ну Ів.-Фран. обл., прац. муляром та штукатуром четвертого розряду, на даний час пенсіонер, прож. в с. Мединя вул. Набережна Галиц. р-ну Ів.-Фран. обл., дата провед. польов. дослід. 28 грудня 2013р.
9. Календарные обычаи и обряды в странах зарубежной Европы. Зимние праздники. – М., 1973. – 352 с.
10. Лозонська І. Зерно зимовій обрядовості українців / І.Лозонська // Етнічна історія народів Європи. – 2001. – Випуск 10. – С. 70-75.
11. Скуратівський В. Свята нашого народу / В. Скуратівський // Вітчизна. – 1991. – № 1. – С. 191-193.

12. Скуратівський В. Святки / В. Скуратівський. – К., 1994. – 120 с.
13. Смоляк П. Символіка свят-вечірньої їжі у різдвяній обрядовості Західного Поділля / П.Смоляк // Народознавчі зошити. – 2007. – № 1-2. – С. 198-204.
14. Сокіл Г. Християнізація обхідних календарних пісень та обряду в етнокультурній традиції українців / Г. Сокіл // Народознавчі зошити. – 2003. - № 1-2. – С. 46-50.
15. Сосенко К. Культурно-історична постать староукраїнських свят Різдва і Щедрого Вечора / К. Сосенко. – К.: СІНТО, 1994. – 360 с.
16. Токарев С.А. Народные обычаи календарного цикла в странах зарубежной Европы / С.А. Токарев // Советская этнография, 1973, № 6. – С. 15-30.

Самчук І.А.

*Спеціаліст історії історико-соціологічного факультету
Рівненського державного гуманітарного університету*

Історичні науки

Жінки-терористки в організації есерів

Початок ХХ століття в Росії можна назвати «розквітом» жіночого тероризму. Це пов'язано із тим, що саме в цей час відбувається активне приєднання до революційного руху жіночої частини людства. Досить активну діяльність проводили жінки в есерівських терористичних організаціях. Серед них можна виділити Фруму Фрумкіну, Євсталію Рогожникову, Марію Спірідонову та Анастасію Біценко. За даними американської дослідниці Е. Найт серед 78 членів Бойової Організації, які входили в її склад із 1902

по 1910 рік, було 25 жінок, що становить 32% від загальної кількості. Всього ж їй вдалось виявити імена 44 жінок-терористок, які діяли в складі різних есерівських бойових організацій. Очевидно, їх було значно більше, проте ідентифікувати всіх на сьогодні не можливо [3, с. 8]. В даному дослідженні нами наведено біографії двох найвидатніших жінок-есерок: М. Спірідонової та А. Біценко.

Марія Спірідонова

Найвідомішою в Росії жінкою-терористкою після С. Перовської, учасниці «Народної волі», була Марія Олександрівна Спірідонова, яка народилась 16 жовтня 1884 року в Тамбові у дворянській сім'ї. М. Спірідонова отримала хорошу домашню освіту. Саме завдяки хорошій домашній освіті та природним талантам дівчина стає у 1895 році ученицею відразу другого класу Тамбовської жіночої гімназії. 2 червня 1901 року вона отримала атестат про закінчення повного курсу навчання [5, с. 134].

У 1900 році Марія стала членом тамбовської есерівської організації. А у 1905 році вона стає членом «Бойової організації» [8, с. 179]. 16 січня 1906 року М. Спірідонова здійснила замах на Тамбовського пригноблювача селянських повстань Гаврила Луженовського, за що і була заарештована. На нашу думку, цей арешт став початком тюремного періоду життя Марії, що тривав аж до її смерті. Цікавим є те, що після здійснення замаху М. Спірідонова не втекла відразу із місця злочину, а навпаки хотіла щоб її прямо там розстріляли. Подальші події, які стались із Марією, легко пояснюють її бажання померти відразу на місці скоєння злочину. Адже, дізнання молодой дівчини супроводжувалось побиттям та знущанням, а за версією деяких дослідників, її, навіть, звалтував один із офіцерів [6, с. 56].

М. Спірідонова після наруги козачої охорони стала істеричною і нервовою жінкою. Багато хто не любив її, зате інші бачили в ній «нову, революційну святу – блаженну» [5, с. 140]. Недарма молодь з вуст в уста повторювала слова адвоката Спірідонової Миколи Тесленко: «Перед вами не только униженная, больная Спиридонова. Перед вами больная и поруганная Россия» [8, с. 180]. Це свідчить про те, що постать М. Спірідонової викликали справжній фурор у середовищі російського суспільства. Проте, не зважаючи на майже легендарну популярність, Марія була

засуджена до смертної кари через повішення, яка згодом була замінена довгостроковою каторгою у Нерчинську. Звільнила М. Спірідонову лише Лютнева революція. Сталося це в березні 1917 року за розпорядженням нового міністра юстиції Тимчасового уряду Олександра Керенського [5, с. 170-172].

Після довготривалого ув'язнення революціонерка знову повернулася на політичну арену: їздила по країні, проголошувала палкі промови. За своїми політичними вподобаннями на початку Марія активно підтримувала більшовиків, однак згодом вона все більше відходить від їхніх позицій. Після цього в їхніх М. Спірідонова стає ворогом революції. У липні 1918 року відбувається невдалий виступ лівих есерів зі зброєю в руках, що закінчується арештом М.Спірідонової. Проте, постановою Президії ВЦВК від 29 листопада 1918 року вона амністована і звільнена з-під варті. Повторно заарештовували чекісти її у 1919, 1920 та 1923 роках. Потім революціонерка перебувала на засланні в Самарканді (1925 – 1928), Ташкенті (1928 – 1930), Уфі (1930 – 1935). У 1937 році її було знову заарештовано в Уфі та засуджено до 25 років ув'язнення.

На початку Радянсько-німецької війни більшовицька влада видала укази про фізичне винищення політичних в'язнів, що могли перейти на бік фашистів. Тому, коли німецькі війська підходили до м. Орел, 11 вересня 1941 року за постановою Державного комітету оборони М. Спірідонова була розстріляна разом із іншими 153 в'язнями. Революціонерку реабілітували частково лише у 1988 році, повністю у 1992 році [1].

Анастасія Біценко

Анастасія Олексіївна Біценко (уроджена Камерінська) народилась у с. Александровка Бахмутського повіту Катеринославської губернії 29 жовтня 1875 року у селянській сім'ї. Завдяки хорошим достаткам батьки змогли дати молодшій донці освіту у жіночій гімназії у Бахмуті. Згодом революціонерка поїхала до Москви, де навчалась на педагогічних курсах Товариства виховательок та вчительок [7, с. 147].

Вперше у революційних справах А. Біценко була помічена у 1901 році, коли вона взяла участь у студентській демонстрації у Москві, за що її було вислано до Саратова. Саме тут у 1902 році була утворена Партія соціалістів-революціонерів. Дуже скоро Анастасія довела партійним лідерам, що вона достойна участі у

«Бойовій організації». Тому вже у 1905 році вона отримує завдання від організації бойовиків есерів вбити генерал-губернатора Саратовської губернії Віктора Сахарова, що був відомим своїми жорстокими діями по придушенню революційних виступів. Дівчина сама зголосилась стати виконавицею вироку для карателя. Вистріливши у В. Сахарова в будинку П. Столипіна, А. Біценко була заарештована і згодом засуджена до смертної кари. Проте, пізніше вона була замінена довгостроковою каторгою, яку революціонерка відбувала разом із М. Спірідоною у Нерчинську [4].

Згодом після звільнення у 1917 році відійшла від найрадикальнішої частини есерівської партії та увійшла в Партію лівих соціалістів-революціонерів, що утворилась в наслідок розколу партії старих есерів. А. Біценко продовжувала брати активну участь у політичному житті країни. Зокрема, у 1918 році вона брала участь у переговорах СРСР та Німеччини у Брест-Литовську [2, с. 547]. Восени 1918 року А. Біценко остаточно порвала із есерами і вступила в ряди більшовиків. Проте, від партійної діяльності вона згодом відійшла. Закінчивши Інститут червоної професури, почала викладацьку кар'єру.

Слід сказати, що репресії 1930-х років зачепили колишню есерку. У 1938 році всіх бойовиків Партії соціалістів-революціонерів ліквідували. 16 червня 1938 року Військова колегія Верховного суду СРСР виніс вирок жінці у вигляді вищої міри покарання – розстрілу. Реабілітована колишня есерка у 1961 році [7, с. 150].

Отже, розквіт жіночого тероризму припадає на початок ХХ століття. Саме в цей час заснована Партія соціалістів-революціонерів, кількість жінок у якій перевищує їх склад у «Народній волі». Всього було встановлено 44 жінки-терористки, хоча їх могло бути значно більше. Найяскравішими та найпомітнішими фігурами серед есерівського жіноцтва були Марія Спірідонова та Анастасія Біценко. Обидві жінки мали природні здібності, виявили прагнення навчатись і завдяки цьому мали змогу отримати хорошу освіту. Також вони мали досить стійкий і сильний характер та переймались долею інших людей. Завдяки цьому терористки здобули популярність у тогочасному російському суспільстві. Схожість у долях цих жінок також можна помітити й у покараннях, які вони відбували. Обоє спочатку було

засуджено до вищої міри покарання, проте згодом її замінили каторжними роботами. Після звільнення з каторги у 1917 році дві есерки підтримали більшовиків. Але з часом їхні політичні уподобання починають розходитись: М. Спіридонова примикає до радикальної частини есерівської партії, а А. Біценко – до лівої. Проте, їхні життя закінчилось однаково: обох було розстріляно більшовицькою владою з різницею у 3 роки (А Біценко – 1938, М. Спіридонова – 1941).

Список використаної літератури

1. Безбережьев С.В. Мария Александровна Спиридонова / С.В. Безбережьев // Вопросы истории. – 1990. – № 9. – С. 65–81.
2. Жаринов К.В. Терроризм и террористы: Исторический справочник / К.В. Жаринов. – К: Харвест, 1999. – 301 с.
3. Женщины-террористки в России / О.В. Будницкий. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. – 640 с.
4. Измайлов О. Железная Настя. / О. Измайлов. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://tattarrin.livejournal.com/160250.html>
5. Лавров В.М. Мария Спиридонова: террористка и жертва террора: Повествование в документах / В.М. Лавров – М.: Прогресс-Академия, 1995. – 288 с.
6. Мещеряков Ю.В. Мария Спиридонова. Страницы биографии. / Ю.В. Мещеряков. – Тамбов: Центр-пресс, 2001. – 178 с.
7. Политические деятели России. 1917. – М., 1993. – 432 с.
8. Семашко И. 100 великих женщин. / И. Семашко. – М.: Вече, 2004. – 284 с.

Тонких С.В.
аспірант кафедри історії та археології слов'янських народів
національного педагогічного університету ім.М.П.Драгоманова
Історичні науки

КОМІТЕТИ БІДНОТИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ТИСКУ НА ЗАМОЖНЕ СЕЛЯНСТВОМ НА ПОЧАТКУ КОМУНІСТИЧНОГО ПАНУВАННЯ В УКРАЇНІ

В першій половині 1919 року, в регіонах України де більшовики витіснили війська директорії встановлювалась радянська влада. На ряду з революційними комітетами та після розпуску їх на територіях де революційне становище вже не вимагало органу надзвичайного характеру організувались органи цивільного порядку. Першими такими цивільними органами стали комітети бідноти.

Ціллю організації комітетів було: встановлення соціалістичного будівництва по всій території України, охорону революційного порядку і організацію селянської бідноти і середнього селянства для звільнення від гніту селянських куркулів і багатіїв. В коло діяльності комітетів крім іншого, входило: надання допомоги місцевим продовольчим органам і представникам губернських та волосних підвідділів про вилучення хлібних надлишків з рук куркулів та багатіїв. За енергійну допомогу продовольчим органам в цьому питанні, як заохочення, комітетам безоплатно надавались складні сільськогосподарські знаряддя для організації суспільного оброблення полів і збирання врожаю[1, ст.. 8]. На ряду з іншими першочерговими обов'язками які комітети бідноти повинні були виконати після своєї організації було: відібрати з рук куркулів і багатіїв надлишки вказаних хлібів по нормам, встановленим комітетом бідноти, відповідно розверстці Губпродкому на основі декрету від 12 квітня 1919р[1, ст.. 9].

Відповідно декрету від 12 квітня 1919р о розвертці надлишків врожаю 1918р., розверстці підлягають усі господарства більше 5 чи 10 десятин посівної площі. Усі господарства більше 10 десятин посівної площі поставляють більше норми, всю ту

кількість хліба, яка припадає на господарство до 5 десятин. По додатковій розверстці пропорційно площі під посівом яка у них знаходиться [2, ст. 16].

За задумом Радянської влади комітети бідного повинні були бути основною ланкою по звільненню бідних найманих працівників з «рук експлуататорів» в тому числі заможних селян. В статті журналу Вісник Народного Комісаріату Внутрішніх Справ УСРР №8 за 1919 рік. який був структурним органом НКВС УСРР йшлося про таке: деяка слабкість Радянської влади на місцях була визвано головним чином тим, що комуністична революція не встигла проникнути до самих коренів сільського життя. Хоч поміщики і орендатори були вигнані, єдиними і незаперечними залишилися в селах господарями – куркулі – мироїди, що тримають в ціпких і власних руках закабалену бідноту, користуючись її політичною темнотою, бездіяльністю.

Треба як можна скоріше підняти селянську цілину, розторгнути протиприродний громадянський мир бідноти з експлуататорами.

Цю задачу як і в Радянській Росії повинні виконати Комітети бідноти – і до поспішної організації їх необхідно приступити негайно, бо не буде віджита григорівщина, і тим більш не буде добутий хліб для міського пролетаріату і той самої сільської бідноти [2, ст. 3].

З наступної історичної ситуації ми можемо побачити за якими ознаками поділялися селяни за майновим станом, 25 травня 1920 року відділом управління НКВС було направлено телеграму по губерніях України з вимогою надіслати інформацію хто в цьому регіоні з селян рахується куркулем, середняком, біднотою. В Полтавській губернії кулаком рахувався селянин який мав по 100 десятин землі, середняком рахувався селянин який мав по 40 десятин землі. В Луганській та Миколаївській Губерніях кулак мав більше 50 десятин землі, середняк 10 – 15, бідняк від 5 до 10 дес.. В Чернігівській Губернії кулаком рахувався селянин який використовував найману працю, середняком той який сам обробляє свою землю, бідняком той хто продає свою працю. З цієї інформації ми можемо побачити що в регіонах України з різних причин селяни поділялися не за одними і тими самими принципами, а за різними майновими ознаками, тобто при бажанні кулаком можна було рахувати будь якого більш менш заможного селянина навіть з почуття образи на нього та ін. [2, ст. 1-8].

Слід відзначити що заможне селянство намагалося протидіяти новій владі, в деяких містах самі утворювали комітети бідноти з людей свого кола витісняючи бідноту, або продавши свою землю створювали комуні з свого оточення [2, ст. 24]. Але ці намагання

придушувались із за великої кількості людей що піддалися комуністичній пропаганді та процвітання зрад та доносів. Також ці верстви населення вступали в партизанські загони чи підтримували останні матеріально з метою ведення збройного протистояння проти Рад.

Ми можемо підвести підсумок що у Радянської влади одним з перших своїх кроків на завойованих територіях було забезпечити територію владною ланкою з котрої почнеться розбудова основної влади на даній території, такою ланкою стали комітети бідноти. Заможні селяни являлися не сумісною ланкою населення, які йшли в розріз з засоціалізованою політикою більшовиків, вони мали свою незалежну думку, а їхні матеріальні ресурси були ласою поживою для голодної червоної «саранчі» яка потребувала ресурсів для підтримки свого розвитку. Для впровадження своєї грабіжницької політики на селі комітети бідноти мали всі важелі, як ідейні так і силові, також біднота з хворим бажанням наживи брала участь у вилученні матеріальних пожитків заможних селян і отримувала суттєву насолоду мати владу над ними. В 1928р. розпочався основний, глобально - кровавий етап розкуркулювання з метою викоренити в загалі такий клас як заможний і тим самим незалежний, вільно думачий селянин. Радянській країні треба були трудові ресурси, які б не думали, а робила тільки те що їм скаже партія, не жили, а існували, не поважали, а боялись, було стадом яким можна було легко керувати і яке не скаже «ні з мене досить».

Список використаної літератури.

1. Вісник НКВС. – 1919. – 1 червня. - №7
2. Вісник НКВС. – 1919. – 15 червня. - №3
3. ЦДАВО України ф.5. оп1, спр. 138

Чепур Б. Д.
Студент КНУ ім. Т. Шевченка
V Курс, ОКР Спеціаліст
Історичні науки

Вислання російської інтелігенції 1922 р. як зміцнення ідеологічного та політичного режиму більшовиків

Актуальність. Вельми болючим питанням був період 20-х років ХХ ст. в історії російського мистецтва, освіти і науки. Державна влада стала організатором масового вбивства визначених її ідеологією, як «ворогів народу» цілих соціальних верств населення, на чому трохи згодом, власне почне розбудовуватись і сталінізм, і націонал-соціалізм. Вперше цей страшний механізм запрацював ще до громадянської війни, а саме вже в кінці 1917 року коли більшовики почали масово знищувати офіцерів царської армії, дворян, інтелігенцію, священників, і навіть та ж доля спіткала вже протестувальників: робочих та селян.

Російська інтелігенція була своєрідним барометром реакції суспільства на широкомасштабний експеримент, до якого, з несамовитою завзятістю приступили більшовики. За своєю суттю інтелігенція сповідувала загальнодемократичні принципи, прагнула до свободи слова, самостійно формувала і висловлювала думки, була вільна у своїх переконаннях, що перешкождало ідеології партії. Вказаній темі присвячено багато досліджень сучасних вчених, серед яких можна відмітити напрацювання М. Г. Главацького, Л. А. Коган, В. Г. Макарова, В. С. Христофорова, А. Н. Артизова.

Автор даної наукової розвідки має за мету окреслити операції більшовиків 1922 року по зміцненню тоталітарного режиму в радянській Росії.

Виклад основного матеріалу. Жорстока громадянська війна в Росії завершилася перемогою більшовиків над «Білими» і, відповідно, встановленням такої довгоочікуваної, остаточної та беззаперечної диктатури пролетаріату. Захопивши збройним шляхом владу й розігнавши Установчі збори, більшовики фактично зрадили усім демократичним принципам, а особливо, показали це встановленням «червоного терору», як офіційної політики Радянської Росії.

Згідно з декретом «Про червоний терор» від 5 вересня 1918 року більшовики поставили перед собою завдання боротьби з контрреволюцією, спекуляцією й злочинами за посадою шляхом ізолювання «класових ворогів» у концентраційних таборах і шляхом фізичного знищення «всіх осіб, причетних до білогвардійських організацій, змов і заколотів». Таким чином, владні структури знищили понад декілька мільйонів осіб.

Відповідно, тоталітарний режим, який був установлений більшовиками, контролював усі сфери життя суспільства. Він суворо диктував усім, і кожному зокрема, як потрібно жити, мислити, вести себе. Режим вимагав від народу постійної відданості і підтримки, відкидав будь-які прояви інакомислення.

Формування суспільної ідеології страху було чи не найвідповідальнішою ділянкою в роботі радянських і партійних органів. Придуманий і поширений більшовиками ярлик «ворог народу» з кожним роком існування радянської влади набував усе більшої конкретизації.

Одними з перших, як потенційно непокірні, були зараховані до категорії «ворогів народу» представники наукової інтелігенції. Саме вони, на думку більшовицьких теоретиків і практиків, не могли змиритися з радянсько-більшовицькою ідеологією політичного, суспільного і духовного життя. У результаті інтелігенція в 1920–1930 роках опинилась під жорстоким тиском партійно-радянської влади, зазнала жаклих політичних переслідувань [2, с. 119].

Зрештою, форми супротиву більшовикам, як ми бачимо, були не тільки військового характеру. Всередині країни визрівали опозиційні наміри провідних верств суспільства, щодо політики правлячого уряду. Видатні російські письменники та філософи, що були відомі всій світовій спільноті, піддавали жорсткій критиці методи управління більшовиків.

Відповідно, саме завдяки їхньому всесвітньому визнанню Ленін і не наважився знищити їх, замінивши деякі каральні операції висилкою ідеологічних супротивників з верстви інтелектуалів, професорів-викладачів, письменників, філософів. І не дарма, в історію ця операція увійде під назвою «Філософський корабель», адже на двох рейсах німецьких пасажирських пароплавів «Обербюргермайстер Гакен» (29—30 вересня) та «Пройссен» (16—17 листопада) 1922 року, силоміць вигнаних

з Петрограду в Щецин більш ніж 160 науковців, письменників, філософів, професорів вищих навчальних закладів країни [3]. Ідея такої акції почала визрівати у лідерів більшовиків ще взимку 1922 року, коли вони зіткнулися з масовими страйками професорсько-викладацького складу вузів і пожвавленням громадського руху в інтелігентському середовищі. 19 травня 1922 року Ленін направив секретний лист голові Всеросійського надзвичайного комітету (ВНК) Ф. Е. Дзержинському з викладенням інструкції стосовно підготовки до вислання «контрреволюційних» письменників і професорів. Політбюро ж підтримало пропозиції Леніна та створила комісію у складі Л. Б. Каменева, Д. І. Курського, І. С. Уншлихта, яка мала остаточно скласти реєстр осіб, що підпадали під заслання. Здебільшого, це були найвизначніші і найповажніші представники інтелігенції.

Основну роботу з організації заслання поклали на Державне Політичне Управління при НКВД РРФСР, яке було підготовлене до цієї операції. Ще в травні 1921 р. для виявлення інакомислячих в державних установах, у тому числі в наркоматах і університетах, були створені «Бюро сприяння» роботі ВЧК. Члени цих «Бюро сприяння» (комуністи з партійним стажем не менше трьох років) у порядку виконання партійної дисципліни повинні були збирати для чекістів інформацію про антирадянські елементи в своїх установах. В їх обов'язки входило також спостереження за проведенням громадських з'їздів, зборів та конференцій. Інформаційні матеріали, що надходили з «Бюро сприяння», були суворо секретними і концентрувалися в 8-му відділенні Секретного відділу ВЧК-ДПУ [4].

Справжньою причиною заслання інтелігенції в 1922 року була невпевненість комуністичних правителів у своїй здатності утримати владу після закінчення Громадянської війни. Змінюючи політику воєнного комунізму на новий економічний курс і тимчасово дозволивши ринкові відносини й капіталістичну власність, більшовицьке керівництво розуміло, що пожвавлення приватної ініціативи неминуче викличе сплеск політичного життя. А це було б прямою загрозою влади. Тому Ленін і його сподвижники вирішили вимушене тимчасове відступлення в економіці супроводжувати політикою «закручування гайок», придушенням будь-яких опозиційних виступів.

Послідували розгром селянських рухів (Антоновщини) і Кронштадтського повстання, підготовка та проведення показових судових процесів над вчорашніми союзниками більшовиків – соціалістичними партіями есерів і меншовиків (щодо останніх процес готувався, але з певних причин не відбувся). Проведено наступ на Церкву (підрив її матеріальної бази шляхом вилучення церковних цінностей, масові арешти священнослужителів, в тому числі патріарха Тихона) [1].

Складовою частиною всіх цих заходів стала операція щодо заслання інтелігенції. 10 серпня за рішенням Всеросійського Центрального Виконавчого Комітету були складені списки підозрілих осіб, які мають бути заслані. В кінці липня, слідом за триваючими «вилученнями» опозиційних лікарів, почалися арешти вчених Московського археологічного інституту (професора Н. А. Цветкова, Н.М. Коробкова та В. М. Бардигіна), був заарештований колишній лідер партії трудовиків економіст А. В. Пешехонов. Але основна операція проводилася в нічні години з 16 по 18 серпня.

У в'язницях ГПУ або під домашнім арештом в цей час опинилися: філософи Л. П. Карсавін, Н. О. Лоський, Н. А. Бердяєв, С. Є. Трубецкой, С. Л. Франк, І. І. Лапшин; історики та правознавці А. А. Кизеветтер, В. А. Мякотін; письменники і літератори Ю. І. Айхенвальд, Є. І. Замятін, А. С. Изгоїв-Ланде, Н. М. Волковиський; економісти та фінансисти Н. Д. Кондратьєв (Китаєв), Д. А. Лутохін, І. Х. Озеров, С. Л. Зубашов; математики, інженери та природознавці В. В. Стратонов, В. Є. Фомін, І. А. Артоболовський, М. М. Новіков, І. І. Ушаков, А. І. Угримов, Н. Р. Брілінг, В. В. Зворикін; В.І. Ясинський, І. І. Кукольовський, А. Л. Байков; діячі кооперативного руху А. А. Булатов, В. М. Кудрявцев, А. Ф. Изюмов, Б. Д. Бруцкус, А. І. Сігирський, І. Ю. Баккал, І. П. Матвєєв; лікарі Ю. Н. Садікова, Е. С. Канцель, А. Я. Гудкін, І. Є. Бронштейн і багато інших.

Дещо пізніше були розшукані і взяті під арешт або під домашній арешт філософи і соціологи П. А. Сорокін, Ф. А. Степун, І. А. Ільїн, Б. П. Вишеславцев, письменник М. А. Ільїн (Осоргін), лікар М. М. Розанов, історик Н. А. Рожков, кооператори Н. І. Любимов і Н. П. Ромодановський, інженер П. А. Пальчінський і деякі інші. Всі вони були допитані або дали відповіді на задалегідь підготовлені питання про ставлення до радянської влади і провадженої більшовиками політики. Крім того, з арештованих

взяли дві підписки – зобов'язання не повертатися в Радянську Росію і зобов'язання виїхати за кордон за свій (якщо були власні кошти) або за казенний рахунок [1].

Вияток було зроблено для лікарів, їх вирішили використовувати для порятунку голодуючого населення та боротьби з епідеміями, тому вони підлягали висилці не за кордон, а у внутрішні голодуючі губернії.

Висновки. Підбиваючи підсумок викладеного можна стверджувати, що керівництво ДПУ, з розмахом реалізуючи ідею В. Леніна з висилки противників режиму, фактично врятувало інакомислення Росії. Уявімо собі на мить, що Ф. Дзержинський, І. Уншлихт, Г. Ягода, Я. Агранов знайшли аргументи і підстави, як це зробили чекісти України, і довели Політбюро доцільність відправити 115 осіб – дисидентів радянської Росії 1922 року і членів їх сімей, як тоді говорили: «у віддалені місця РРФСР». У цьому випадку наші сучасники вивчали би інші біографії, а світова спадщина філософської думки, безумовно, збідніла.

Отже, операцію по заслання російської інтелігенції, розпочату з ініціативи В. Леніна, продовжену під контролем Й. Сталіна, можна сміливо назвати найбільшою операцією ДПУ 1922 року по зміцненню тоталітарного режиму в радянській Росії.

Список використаної літератури

1. Артизов А. Н. 1922: высылка интеллигенции (40 основных документов о высылке 1922). Вступительная статья и подг. документов А. Н. Артизова // Альманах Международного фонда «Демократия» (фонда А.Н.Яковлева).
2. Литвин Н. Вислання професури 1922 р. як ідеологічний чинник боротьби з українською інтелігенцією / Н. Литвин // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету . - 2010. - № 3. - С. 119-126
3. Макаров В. Г., Христофоров В. С. Пассажиры «философского парохода» (судьбы интеллигенции, репрессированной летом — осенью 1922 г.) // Вопросы философии. — 2003. — № 7. — С. 113—137.
4. Рац С. Операция ГПУ по высылке антисоветской интеллигенции // Электронный литературно-художественный и общественно-политический журнал – Режим доступа: http://www.darial-online.ru/2011_4/raz.shtml

ЕЛЕКТРОННІ ГРОШІ В СИСТЕМІ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ УКРАЇНИ

Безготівковий грошовий обіг на сьогодні обслуговує велику частину розрахунків як в товарному, так і в нетоварному секторах. Даний метод здійснення обліку та провадження фінансової діяльності дозволяє контролювати операції усіма учасниками у режимі реального часу. Існує багато видів електронних розрахунків, та одим з найбільш популярних та найперспективніших інноваційних платіжних засобів електронні гроші. Саме тому важливо дослідити сутність та законодавчі аспекти регулювання електронних грошей в Україні, переваги та недоліки їхнього використання у сучасному житті.

Електронні (цифрові) гроші - це платіжний засіб, що існує лише в електронному вигляді, тобто у вигляді інформації, що міститься у спеціальних базах даних. Поняття «електронні гроші» застосовуються для означення грошей чи фінансових зобов'язань, обмін та взаєморозрахунки з яких здійснюються за допомогою електронних технологій [1, с. 104]. В Україні обіг електронних грошей регулюється Постановою Правління НБУ з питань регулювання випуску та обігу електронних грошей, законом України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 05.04.2001 № 2346-III, редакція від 19.04.2014, відповідно до якого емісія електронних платіжних засобів у межах України проводиться виключно банками, що уклали договір з платіжною організацією відповідної платіжної системи та отримали її дозвіл на виконання цих операцій (крім банків, які здійснюють емісію електронних платіжних засобів для використання в межах цих банків)

Обіг електронних грошей здійснюється завдяки функціонуванню платіжних систем, де платіжна система – це платіжна організація, члени платіжної системи і сукупність стосунків, що виникають між ними при проведенні переказу коштів, що є обов'язковою функцією, яку повинна виконувати платіжна система. Зазвичай транзакції здійснюються в обхід

банківської системи, тобто через Інтернет або мобільний зв'язок [4, с.173].

Використання електронних грошей набуло великої популярності у сучасному світі, незважаючи на ряд переваг та недоліків, подані в таблиці 1.

Таблиця 1

Сума та кількість операцій з використанням платіжних карток, емітованих українськими банками

Дані за:	Сума операцій (млн. грн.)			Кількість операцій (млн. шт.)		
	Безготівкові платежі	Отримання готівки	Усього	Безготівкові платежі	Отримання готівки	Усього
2006 рік	5 049	147 597	152 646	31	428	459
2007 рік	8 118	217 003	225 121	45	487	532
2008 рік	16 980	355 438	372 418	67	567	634
2009 рік	18 375	334 791	353 166	77	513	590
2010 рік	29 463	421 189	450 652	121	571	692
2011 рік	46 346	529 633	575 979	214	661	875
2012 рік	91 561	649 859	741 480	348	725	1 073
2013 рік	159 138	756 889	916 027	584	755	1 339
I кв. 2014 року	54 280	191 151	245 431	193	183	376
II кв. 2014 року	44 584	175 473	220 056	143	169	312
III кв. 2014 року	80 428	190 899	271 328	251	162	413

Джерело: складено на основі джерела [6].

Відповідно до даних, представлених у таблиці 1, можемо спостерігати, що з кожним роком кількість операцій з використанням електронних грошей збільшується, це зумовлено рядом переваг: економічністю, швидкістю, зручністю у

використанні, необов'язковістю відкриття рахунків в банку, досить легким відновленням втрачених коштів, економністю витрат на облік готівкових операцій тощо.

Враховуючи переваги та недоліки електронних грошей, можна зробити висновок, що використання електронних грошей поступово набуває значного поширення як серед фізичних осіб так і юридичних. Банки України активно використовують електронний метод розрахунків та намагаються залучити якомога більше клієнтів до даної послуги, створюючи додаткові умови: інтернет-банкінг, смс сповіщення, цілодобове мережеве обслуговування тощо.

Одною з основних перешкод поширенню використання платіжних карток є висока ставка міжбанківської комісії, через що українські банки несуть значні витрати на придбання та утримання додаткового термінального обладнання для дублювання такого самого обладнання інших банків, розташованого в популярних місцях, з метою зменшення своїх витрат на оброблення міжбанківських трансакцій. [3, с.40]. Негативним моментом є наявність монополістів на ринку таких як Visa, MasterCard, тоді як на Національну систему масових електронних платежів (НСМЕП) припадає незначна частина ринку електронних платежів. Також недовіра населення України до банківської системи та скептичний підхід до використання платіжних карток для розрахунків за торговими операціями створюють перешкоди та обмеження для розвитку даного сектору.

Законодавством України встановлено ряд обмежень для емітента електронних грошей, а саме випуск електронних грошей в Україні мають право здійснювати лише банки у гривнях. Банківські установи зобов'язані визначити суму електронних грошей на електронному пристрої, що перебуває в розпорядженні користувача з урахуванням наступних вимог:

- сума електронних грошей на електронному пристрої, який не може поповнюватися, не повинна перевищувати 2000 гривень;
- сума електронних грошей на електронному пристрої, який може поповнюватися, не повинна перевищувати 8000 гривень [5, с.13-14].

Однак нормативно-правовими актами не зазначено обмежень у розмірі суми для суб'єктів господарювання, які

отримують від користувачів електронні гроші у вигляді оплати за товари, роботи, послуги. Щодо фізичної особи, то вона може здійснювати вищенаведені операції, а також переказ коштів іншій фізичній особі без обмежень.

Отже, можемо зробити наступні висновки про те, що використання електронних розрахунків має ряд вагомих переваг, що обумовлює їх широке розповсюдження серед юридичних та фізичних осіб. Використання електронних грошей відповідно до чинного законодавства України регламентується постановами НБУ щодо випуску та застосунку електронних грошей з метою забезпечення прозорості сплати податків та зборів, можливістю їх контролю, а також запобіганню шахрайству та відмиванню коштів.

1. Шкварчук Л.О. *Фінансовий ринок: навч. Посіб.* / Л.О. Шкварчук. – К. : Знання, 2013. – 382 с.

2. Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», ст. 9 «[Загальні засади функціонування платіжних систем в Україні](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2346-14/para0162#o162)» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2346-14/para0162#o162>

3. І.Бублик Є.О. *Обмеження готівкових розрахунків в Україні: проблеми та перспективи. Економічний прогноз, №2 (5) 2013. УДК 336.74: 336.717, с. 32-42.*

4. Вигівська І.М., Семйон В.С. *Електронні гроші в системі управління фінансовими ресурсами підприємства: облікові аспекти. Науковий вісник Ужгородського університету 2014. Серія Економіка. Випуск 3 (44). УДК 657.1:336.74 – с. 173-175.*

5. Барабан Л. М. *Електронні гроші: можливості, тенденції та перспективи розвитку в Україні. Фінансовий простір №3 (15) 2014. УДК 336.74 (477) – с. 10-15.*

6. *Загальні показники розвитку платіжних карток в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>*

Зміст.

Азарасва В. В., Антоненко В. М. Економічні науки.
ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ ЯК
АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ ЙОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ В
УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОГО СЬОГОДЕННЯ.....3

Гриценко В. Г. Юридичні науки. ДО ПИТАННЯ
ОПТИМІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОЇ ТА ШТАТНОЇ РОБОТИ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ.....8

Дембіцька С.В., Логоша В.Г., Цимбалюк В.А. Технічні науки.
ВДОСКОНАЛЕННЯ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ЯК СПОСІБ
МІНІМІЗАЦІЇ ВПЛИВУ НА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ....13

Дембіцька С.В., Яровенко А.О. Технічні науки. ПРОБЛЕМА
ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ В ПРОФЕСІЙНОМУ КОЛЕКТИВІ...18

Євміна І.Л. Юридичні науки. ЩОДО ПРАВОМІРНОСТІ
НЕДІЙСНОГО ДОГОВОРУ ЧИ ІНШОГО ПРАВОЧИНУ.....22

Жолоб М. П. Історичні науки. РЕЛІГІЙНО –
СЕПАРАТИСТСЬКИЙ РУХ СЕРЕД НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН
УКРАЇНИ (1920-І РР. ХХ СТ.).....25

Карабіло О. І. Політичні науки. ОСНОВНІ ЕТАПИ
СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК КАНАДСЬКИХ
ЗАКОНОДАВЧИХ УСТАНОВ.....28

Кирчу І.П., Безродна С.М. Економічні науки. ШЛЯХИ
ЗНИЖЕННЯ ВИТРАТ ВИРОБНИЦТВА ТА СОБІВАРТОСТІ
ПРОДУКЦІЇ.....31

Кравченко І. О. Юридичні науки. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ОРГАНІВ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ.....36

Кудінова Л.В. Історичні науки. ВЕРБУВАННЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ З УКРАЇНИ ПЕРІОДУ НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ: КОРОТКИЙ ОГЛЯД СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРИОГРАФІЇ.....40

Мазур Ю. В. Політичні науки. КОНСОЛІДУЮЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЕТНІЧНОГО ЧИННИКА В СУЧАСНИХ ДЕРЖАВАХ СХІДНОЇ АЗІЇ.....45

Рева Б.В. Історичні науки. СВЯТ-ВЕЧІРНЯ ЇЖА У РІЗДВЯНІЙ ОБРЯДОВОСТІ УКРАЇНЦІВ ОПІЛЛЯ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ГАЛИЦЬКОГО РАЙОНУ).....50

Самчук І.А. Історичні науки. ЖІНКИ – ТЕРОРИСТКИ В ОРГАНІЗАЦІЇ ЕСЕРІВ.....54

Тонких С.В. Історичні науки. КОМІТЕТИ БІДНОТИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ТИСКУ НА ЗАМОЖНЕ СЕЛЯНСТВОМ НА ПОЧАТКУ КОМУНІСТИЧНОГО ПАНУВАННЯ В УКРАЇНІ.....59

Чепур Б. Д. Історичні науки. ВИСЛАННЯ РОСІЙСЬКОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ 1922Р. ЯК ЗМІЦНЕННЯ ІДЕОЛОГІЧНОГО ТА ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ БІЛЬШОВИКІВ.....62

Якимів Ю. І. Економічні науки. ЕЛЕКТРОННІ ГРОШІ В СИСТЕМІ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ УКРАЇНИ.....67

Підписано до друку 31.12.2014. Формат 60x84 1/16.
Папір офсетний. Друк цифровий. Ум. друк. арк. 4,63.
Тираж 21 прим.

Віддруковано в Видавництві ТОВ «Аграр Медіа Груп»
04080, м. Київ, вул. Новокостянтинівська, 4А
Тел.: 044 361 53 06, e-mail: info@agrarmedia.com
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців ДК №3651 від 22.12.2009
www.agrarmedia.com